

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Інститут управління, психології та безпеки

Кафедра практичної психології

**ОСОБЛИВОСТІ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДІ У РІЗНИХ
КУЛЬТУРНИХ СЕРЕДОВИЩАХ**

кваліфікаційна робота

здобувача вищої освіти

освітнього ступеня «магістр»

Марка ЯРЕМЧИШИНА

2 курсу денної форми навчання

спеціальність 053 «Психологія»

ОПП «Психологія»

Науковий керівник

доктор психологічних наук, доцент

Галина КАТОЛИК

Рецензент

доктор психологічних наук, професор

Зоряна КОВАЛЬЧУК

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

«___» _____ 2022 р., протокол № ___

В. о. завідувача кафедри практичної психології

доктор психологічних наук, доцент

_____ **Євген КАРПЕНКО**

Львів

2022

ЗМІСТ

Вступ	4
Розділ 1. ПРОБЛЕМА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ТА ЇХ ДОСЛІДЖЕННЯ У ПСИХОЛОГІЇ	9
1.1. Поняття та класифікація індивідуальних цінностей особистості.....	9
1.2 Поняття «ціннісна орієнтація» в контексті різних теоретичних підходів....	20
1.3 Особливості впливу індивідуальних цінностей на субкультури та цінностей субкультури на індивідуальні цінності.....	41
Висновки до розділу 1.....	45
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ДІАГНОСТИКИ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ	50
2.1 Аналіз підібраних методик	50
2.2 Форма проведення дослідження.....	51
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МОЛОДІ ТА ЇХНЬОГО КУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА	54
3.1. Аналіз характеристики досліджуваних.....	54
3.2. Дослідження особистісних цінностей молоді.....	62
3.3 Аналіз результатів дослідження.....	74
Висновки до розділу 3.....	77
ВИСНОВКИ	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	84
ДОДАТКИ	90

АНОТАЦІЯ

ЯРЕМЧИШИН Марко Михайлович. Особливості індивідуальних цінностей молоді у різних культурних середовищах.

Ціннісні орієнтації особистості це цікаве психологічне явище. Питання сутності ціннісних орієнтації вивчалось багатьма вченими, попри те, деякі з них виходили за рамки цінностей особистості, вивчаючи цінності різних культурних середовищ. Різноманітність культур та типів поведінки соціумів є безліч, кожна культура має своє особливе розуміння світу та суспільної ієрархії і цінностей які домінують у тому чи іншому суспільстві. На кожне культурне середовище безумовно впливають цінності які розвивають у собі та набувають з дитинства різні люди, з часом їхній соціум відтворює ці цінності, які б були близькими для їхньої культури та оточення, притаманні певному народу чи культурному середовищу.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, цінності, культурне середовище.

Рецензент: Зоряна КОВАЛЬЧУК доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри теоретичної психології Інституту управління, психології та безпеки Львівського державного університету внутрішніх справ

ANNOTATION

YAREMCHYSHYN Marko Mykhailovych Peculiarities of individual values of young people in different cultural environments.

Value orientations of an individual is an interesting psychological phenomenon. The question of the essence of value orientations was studied by many scientists, although some of them went beyond the framework of individual values, studying the values of different cultural environments. The variety of cultures and types of behavior of societies is numerous, each culture has its own special understanding of the world and the social hierarchy and values that dominate this or that society. Each cultural environment is definitely influenced by the values that different people develop in themselves and acquire from childhood, over time their society reproduces these values that would be close to their culture and environment, inherent in a certain people or cultural environment.

Key words: value orientations, values, cultural environment.

Reviewer: Zoryana KOVALCHUK doctor of psychological sciences, professor, professor, head of the theoretical psychology department of the Institute of Management, Psychology and Security of the Lviv State University of Internal Affairs

ВСТУП

Актуальність дослідження: Актуальність дослідження має свою новизну в контексті широкомасштабного вторгнення росії в Україну і ми можемо наочно спостерігати конфлікт цінностей двох держав. Питання ціннісних орієнтацій та цінностей є доволі широким та дає великий простір для дослідження і розуміння цього питання. Особливо різноплановість цінностей, їхніх спрямованостей, які проектують окремі особи, групи людей через свої дії, судження та моральні вибори. Їх можна виявляти через культурні середовища, адже культура за своїм визначенням нами розуміється як сукупність якихось ідей, спосіб мислення та бачення навколишнього, через призму домінуючої культури, культурні середовища та через продукти їхньої діяльності. Ми можемо бачити та судити про наявність тих чи інших цінностей, наприклад, через те що, було створено людиною: скульптури з мармуру з часів античного періоду, переважно це чоловіки та жінки з оголеним торсом, рідше в якійсь одежі. Підмічаючи ці деталі загально визнаних шедеврів, ми ненароком підмічаєм ідеї, цінності автора і не тільки його, адже античний скульптор - це не просто індивід, а член суспільства, різного та насиченого у своїх варіаціях. Він є одним з тих, хто через свій талант відображає не тільки те, що хоче він, що в свою чергу вбачається як частина його мотиваційної сфери і пояснюється внутрішнім бажанням творити те, що би відображало певні ціннісні ідеї чи концепції, а й через бажання передати цінності, які він вбирав в себе під час розвитку, будучи у певному культурному середовищі або будучи членом субкультури, яка за своїм характером збирала навколо себе тих чи інших людей з певними своїми більш визначеними цінностями.

Цей образ античного скульптора, це насправді кожен з нас, адже ми також вбираємо в себе цінності того чи іншого характеру, які визначають наші дії, наші прагнення та виражаємо їх у різних аспектах нашого життя та по своєму. Адже бажання передавати красу людського тіла через статую - це характерна риса античної Греції і частина їхньої культури, в якій цінувались краса та здоров'я на рівні з бажанням ділитися красивим з іншими людьми

своєї та чужих культур. Цікавим є те, що в цей же період перси виражали свої цінності через красиві витвори з тканинах та інших матеріалах. У їхній культурі не створювали статуї естетичного формату оголених жінок та чоловіків, і це цілком нормально та вказує нам на те, що на формування цінностей має вплив ще й сама територіальна локація, на якій утворювалась та чи інша культура. В елементах, які були створені людиною, ми завжди зможемо побачити не просто предмет чи зрозуміти думку, а ще й усвідомити соціум, його пріоритети, бажання, дізнатись що для людей в ньому було цінним.

Разом з тим на Землі існує безліч культурних середовищ та культур. На перший погляд, такими можна назвати релігії і це буде вірно, адже та чи інша релігія пропонує людям, які бажають до неї долучитись певний стиль життя, мислення, світосприйняття та набір цінностей, які б та людина, не будучи залучена в ту чи іншу релігію, не вбачала би як такі, які потрібно брати до уваги та відтворювати їх через систему традицій та образів, що пропонуються окремою культурою. І це насправді є таким елементом, який притаманний всім людям, все ж попри розбіжності в світосприйнятті та цінностях конструкт їхнього утворення та утворення є однаковим, адже цінності - це те явище в психіці людини, яке людина вбирає в себе з певних образів, що слугують певним архетипом.

Явище цінностей у людській психіці займає важливу роль, адже вони впливають на судження людини відносно інших та вибори зроблені нею у своєму житті й бачення і розуміння світу та процесів у ньому. Також цінності мають мотиваційний характер, адже набуті певні цінності людиною впродовж її життя, особливо ті, які її супроводжувала з дитинства і які вона не змінювала та в більшій мірі керувалась ними у своїх виборах, дозволяють зрозуміти її людську природу та направленість у стосунках чи у роботі.

Людина як соціальна істота завжди прагне підтримувати соціальні контакти, і це не тільки через так звану людську природу, а ще й через традиційну особливість великих чи малих общин, субкультур та культурних середовищ. Будучи в соціумі, кожен хоче проявляти себе та своє внутрішнє

«Я», навіть особа, будучи соціально неактивною, в такий спосіб у пасивному форматі може відображати сукупність певних цінностей, те що вона вважає важливим та таким, що будучи частиною нею, за своєю суттю несвідомо проявляється через таку поведінку. Наприклад, індивід, який не є соціально активним, у такий спосіб відображає свої внутрішні цінності, задоволення яких у своїх діях потребують бути трохи віддаленим від суспільства, більше приділяти часу собі та насолоджуватись самотністю. У різних культурах від заходу до сходу є різні типи правління, форми мислення та соціальна побудова і це все є відображення цінностей, які розвивались та культивувались упродовж життя цілими народами.

Мета дослідження: Теоретично та емпірично дослідити цінності молоді, яка знаходиться в різних культурних середовищах.

Об'єкт: Цінності як психологічний феномен.

Предмет: Особливості індивідуальних цінностей молоді у різних культурних середовищах.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз проблем індивідуальних цінностей особистості та їх дослідження у психології.
2. Здійснити аналіз особливостей діагностики ціннісних орієнтацій.
3. Здійснити емпіричне дослідження ціннісних орієнтацій молоді та їх культурного середовища.
4. Узагальнити висновки.

Наукова новизна: Ми перебуваємо більш, ніж півроку у стані широкомасштабної війни, наявність якої вносить корективи у структуру ціннісних орієнтацій кожної молодої людини. Ми можемо спостерігати цінності патріотизму, колаборантства, заперечення, втечі навіть у тих людей, які в іншій ситуації проявляли цінності іншого змісту. Дане дослідження має наукову новизну у контексті цінностей молоді стосовно військових дій та в контексті взаємозв'язку їх цінностей та їхніх національних та релігійних ментальностей.

Практичне значення: Наявні дослідження можуть бути використані при формуванні лекційного матеріалу з дисциплін: етнопсихологія, психологія особистості, патопсихологія, загальна психологія, публік релейшнс, політологія, соціологія.

Методи та методики дослідження: Теоретичний аналіз і синтез наукових теорій, методи математичної статистики, методики:

- Анкета Йозефа Біннебезеля: Демографічний розподіл дослідження популяцій (джерело досліджень: авторське дослідження Йозефа Біннебезеля (Польща) за участю та залученням з української сторони Галини Католик.
- Методика «Експрес – діагностика соціальних цінностей особистості».
- Тест Т. Гурської в модифікації Г. Католик «Я сьогодні».

Вибірка дослідження: Проходження методик через інтернетдодаток наразі є найзручнішим способом отримання даних для можливості їхнього подальшого дослідження, адже застосунок Google форми є зручним для проведення у ньому опитувань як для дослідників, так і для респондентів, через інтуїтивне розуміння та простоту запропонованого інтерфейсу. Також важливим фактором у виборі проведення досліджень через запропоновані нами методики для проходження через мережу інтернет є повномасштабна війна і для більшого охоплення потенційних респондентів ми прийшли до висновку, що зручність інтернет ресурсу та мережі інтернет є тим фактором, який зможе найкраще забезпечити реалізацію проведення дослідження та забезпечити цікавість їх проходження у респондентів.

Ми розуміли, що основними досліджуваними є молодь та представники ранньої зрілості, в середньому віком від 17 до 27 років, саме тому орієнтація на зручність при підборі запропонованих методик виражалась у відносно невеликому списку запитань у методиках, щоб досліджувані не витрачали занадто багато часу при їхньому проходженні, адже це могло виразитись у зникненні зацікавленості до дослідження та відповідно, як результат, халатному ставленні при виборі або написанні відповіді до питань у методиках. Також

нами було відібрано для дослідження 60 людей, що в повній мірі забезпечить формування нами висновків дослідження через достатню кількість опитуваних.

Обсяг роботи: Робота містить 89 сторінок, 25 рисунків, список використаних джерел налічує 54 позиції, 3 додатки.

Розділ 1. ПРОБЛЕМА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ТА ЇХ ДОСЛІДЖЕННЯ У ПСИХОЛОГІЇ

1.1. Поняття та класифікація індивідуальних цінностей особистості

Нам відомо, що ціннісні орієнтації - це система установок або настанов, або елементи мотиваційної структури особистості, які регулюють поведінку людини у суспільстві. Вони утворюють модель патернів діяльності людини і визначають основну лінію поведінки та реакції особистості відносно певних питань та активностей, які виникають перед нею, які вона бачить, наприклад, у питаннях етичного та морального характеру. Тобто набір індивідуальних цінностей людини, які закладені в її психіці відображають в певній мірі сприйняття світу та утворюють певну поведінкову та реакційну модель щодо її суджень і відношень в суспільстві, також ціннісні орієнтації особистості, основна функція яких полягає у регулюванні діяльності людини через її мотиваційну сферу, мають стимулювати право та бажання на самоствердження, що є важливим і базовим елементом для розвитку особистості, щоб проявляти свій внутрішній потенціал [1].

Сприйняття індивідом світу, у першу чергу, залежить від наративів відповідних їй ціннісних якостей, які засвоювались в ньому шляхом дорослішання та особистісного розвитку. Початковий вплив на формування ціннісних орієнтацій людини припадає на період, коли вона вперше знайомиться зі світом та починає усвідомлювати себе в ньому. Ціннісні наративи починають формуватися батьками шляхом застосування різних методів комунікації з дитиною, наприклад, читанням казок, в яких фундаментом історії твору є взаємозв'язок персонажів зі звітом та між собою, їхніми моральними орієнтирами, які персонаж захищає або у які вірить, саме ті ідеї, що для персонажа є цінними ми сприймаємо та розуміємо, тому що вони є основою мотивації. Звичайно ж, існують персонажі, цінності яких можуть не сприйматись через те, що ми себе з ним не асоціюємо, через їх певні дії, які спричинені, як наслідок, властивими їм ціннісними орієнтирами, що є для нас

чужими. Через протиставлення ціннісних орієнтацій між героями творів, які собою утворюють сюжет, дитина здатна знайти для себе ті цінності, які їй підходять, і яких б вона хотіла набути. Разом з тим, ми розуміємо, що індивідуальні цінності є різноманітними, і що деякі з них ми не хочемо сприймати від як вони не відповідають нашому світосприйняттю. У подальшому упродовж життя ціннісні орієнтири видозмінюються, втрачаються і натомість утворюються нові. Така структура новоутворень цінностей є детермінованою, складає частину більш об'ємної структури особистісного розвитку та є переходом на новий етап життя. На своєму шляху ми зустрічаємо перешкоди або кризи, які відбиваються у нашій психіці і стають одним з компонентів сприйняття в майбутньому, разом з тим, ціннісні установки теж мають властивість переформатовуватись, залежно від того, чи похитнулись якійсь сформовані ідеали. Можна також зазначити, що індивідуальні ціннісні орієнтації є гнучким елементом в контексті структури психіки, так як вони здатні формувати нові сенси на підсвідомому та свідомому рівнях і давати поштовх новим невідкритим до того патернам в концепції суспільного життя, тобто спілкування та вчинки між людьми, сприйняття моральних установок та реакції на них.

Вивчення ціннісних орієнтацій і форм поведінки індивідів дозволяють зрозуміти мотив та логіку дій різних типів людей. Система ціннісних орієнтацій виражає відношення людини до соціальної реальності і визначає мотивацію її поведінки та впливає на всі аспекти її діяльності. Це цікавий феномен соціально-психологічного характеру, що уособлює спрямованість і зміст дій вчинених особою, який визначає загальний підхід до розуміння людиною себе та світу, надаючи сенс і напрям особистим стійким позиціям, поведінці та вчинкам. Система ціннісних орієнтацій складається з багаторівневої структури. Як структурна частина особистості, ціннісні орієнтації характеризують внутрішню здатність до здійснення певної діяльності, яка допоможе реалізувати задоволення інтересів та потреб, що вказують на спрямованість її поведінки. Оскільки набір цінностей, які засвоює індивід у процесі соціалізації

Йому передається через досвід перебування в суспільстві, дослідження системи ціннісних орієнтацій молоді є особливо цікавою темою, розуміння якої може викликати певні складнощі у їхньому сприйнятті та допомагає усвідомити розвиток як конкретного суспільства, яке утворюють індивіди, так і розвиток світу в цілому, з прогресивною зміною впливу різних факторів на особу. Поняття особистісних цінностей розвиваються та видозмінюються, що дає нам змогу краще розуміти людей та їхні мотиви, також цікавим буде зазначити, що “ціннісні орієнтації особистості, як регулятори її поведінки, формуються під активним впливом базових цінностей суспільства, проте цей процес не є суто механічним” [2, ст 16].

Із точки зору пріоритетів індивідуальні цінності особистості завжди переважали над суспільними. Індивідуальні цінності – це сполучна ланка між людиною і суспільством та здатністю до кращого осмислення нею своїх потреб. Наразі можна впевнено визначити, що панівну роль у житті молоді посідають проблеми соціалізації та особистісного розвитку. Цей феномен можна пояснити переважаючим в сучасному суспільстві гедоністичним підходом до життя, і в таких умовах в молодих людей формується кардинально нове сприйняття навколишнього світу і себе в ньому, через призму, у першу чергу, власних інтересів та свого комфорту, тобто більшість сучасних молодих людей в багатьох країнах світу насамперед покладаються на власна сили (амбіції) та особисті знання і впевнені, що самі є творцями своєї долі. Ця тенденція може свідчити про якісну зрілість у молоді через призму власної активності та орієнтування на власні сили [3].

Наведені вище роздуми вказують нам на те, що одним із чинників формування цінностей може бути здоровий егоїзм, який добре можна розгледіти саме у молоді, через те, що цей період є визначним у формуванні та моделюванні подальшого концепту психіки особистості. Разом з тим молодість асоціюється з пошуками сенсу та створення плану життя. Молода людина постійно прагне осмислити все навколо з позиції власних можливостей, таким чином ствердити свій світогляд. Життєва орієнтація, як один із видів ціннісної

орієнтації, займає центральне місце у визначеному способі життя людей, закріплюючи в ньому ієрархію видів діяльності, залежну від об'єктивних умов” [4, ст. 543].

Зараз ми проживаємо в світі де основним та найбільш модерним для індивідів видом існування в розвинутих країнах є так званий «екзистенціальний» підхід до життя, який по новому відображає сенси особистісних цінностей, через наративи, які формуються в першу чергу на базі розвинутої культури країн, що виступають соціально-політичним орієнтиром та флагманом світу. Тобто розуміння процесів навколо себе молодь, в першу чергу, черпає з культурних елементів, таких як музика, стиль життя, кіно. Можна підкреслити, що сучасна молодь по суті виросла на голівудських фільмах та стилю життя як в США. Нам всім добре відомі культові фільми сучасності та продукти музичної індустрії саме з цієї країни, ми дивилися, слухали та мимоволі підкреслювали і інтерналізували цінності, від яких формувалась модель реакції та мотивації відносно різних аспектів життя. Особистісні цінності молоді Заходу та західної культури на даний момент в основному утворюють певний спектр зосередження та орієнтації, в першу чергу, на особистісну свободу та свободу вибору, особистісного розвитку і самовираження.

Важливим також буде зазначити, що наш час – це пік розвитку цінності самої людини, її життя, психічного та фізичного здоров'я. Європейське та американське суспільство теж зациклене на важливості прояву особистої позиції та миролюбного співіснування, саме тому в загальноприйнятій концепції розвитку суспільства “сучасний гуманізм орієнтується на такі цінності – ідеали, як свобода, справедливість, демократія, відповідальність, непримиримість до насильства і ненасильство, економічно виправдана планетарна спільність людей” [5, ст. 6].

Вчені серйозно почали розглядати та вивчати поняття «цінність» та «ціннісні орієнтації» ще в ХХ ст. Для них було важливим зрозуміти суть «цінностей» людини, їхні різновиди та вплив на особистість і на сприйняття

світу, сформувавши на основі роздумів та досліджень нове бачення концепції цінностей особистості і утворити чітку концепцію, яка б відображала всю суть та проблематику питання, яке звичайно ж, потрібно було науково зрозуміти та обґрунтувати. Саме те, що стався цивілізаційний скачок у розвитку світу та суспільства в цілому і через те, що концепції світогляду людей мінялись та видозмінювались через низку соціально важливих відкриттів спонукало наукове середовище до бажання по-новому дивитись на міжлюдські процеси та нові виклики, які ставились перед особистістю.

Психологи розглядали поняття «цінностей» як соціальну настанову, що регулює поведінку індивіда. Загалом до розуміння цінностей особистості долучилися наковці з різних галузей знань, таких як: філософія, психологія, політологія, тощо. Це питання не залишилося без уваги і в роботах вітчизняних науковців, серед яких В. Андрущенко, І. Бех, М.Бліхар, В.Бліхар, Г.Католик, М. Головатий, Г. Дубчак, С. Максименко, П. Таланчук, В. Хмелько та інші. Роль і вплив цінностей та ціннісних орієнтацій на становлення особистості в своїх роботах досліджували Л. Хомич, тощо. Серед західних науковців можна приділити увагу роботам Р. Дарендорфа, Т. Парсонса, П. Сорокіна, Д. Узнадзе, А. Ребера, М. Рокича.

У двадцять першому столітті ми маємо пік розвитку як технологій, розвиток у постіндустріальне суспільство, так і створення різноманітних науково–теоретичних концепцій, наявність яких, у свою чергу, дає змогу краще зрозуміти та дослідити людину комплексно. Звичайно ж, питання цінностей і ціннісних спрямованостей особистості, які наділені особливим значенням, так як ми живемо у час, коли життя окремого індивіда є безцінним, разом з тим в нашому і західному суспільствах існує постійний дискус на всіх рівнях, як зробити життя комфортнішим та якіснішим, і без розуміння моделі та сутності концепції ціннісних орієнтацій дати відповідь на ці безумовно еволюційні питання неможливо. “У сучасному «постіндустріальному суспільстві» відбулась ціннісна трансформація, яка проявляється у тому, що для молоді різних більш – менш розвинутих країн мотив матеріального збагачення відійшов на другий

план, у той час, як основна мотивуючо–ціннісна модель виходить від можливості самореалізації” [6]. Цей момент, на нашу думку, є важливим у розумінні в питаннях структури і механізму особистості та в парадигмі історії, адже така зміна мотивації ціннісних орієнтацій від матеріального в психічне, духовне, показує тенденцію до орієнтації насамперед на себе, а пізніше втілення амбіцій як результат процесу особистісного росту, який може бути продуктивним тільки тоді, коли людина володіє внутрішнім балансом.

Розуміння цінностей також можуть давати відповідь на визначні питання, які допоможуть краще розуміти потреби людей та визначати подальшу акцентуацію на розвиток тих цінностей та відповідних їм патернів поведінки, які в певній мірі спрямовані на особистісний розвиток, фізичне та ментальне здоров'я і зменшення впливу криз та девіантних утворень. Л.В. Губерський підтримав точку зору філософів античності, які вважали що людина має мати баланс між фізичним та духовним здоров'ям, вони вважали, що щасливе життя може бути тоді, коли індивід повністю розуміє себе, свої потреби та цінності. [7]. Саме тому питання цінностей та життєздатних утворень, які буде відчувати людина при розумінні себе і внутрішній гармонії виступає об'єктом дослідження різнофахових наук.

Визначення «цінність» згадуються у профільних наукових роботах для вказівки на людське, соціальне і культурне значення певних явищ дійсності, наприклад соціальний відомий психолог М. Рокіч розуміє визначення поняття цінності так, “як стійке переконання того, що певний спосіб поведінки чи кінцевий стан існування є особистісно чи соціально кращим, ніж протилежний спосіб поведінки чи стан існування” [8, ст. 154].

Як вважає Микола Головатий, цінності – це певні погляди та ідеї, за допомогою яких люди задовольняють свої потреби та інтереси. За уявленнями С. Возняк та В. Кононенко, визначення «цінність» є близьким до визначення «значущість» [9].

Цінністю можна вважати все те, що може цінувати особистість, що є для неї важливим та вартісним. Тобто, мова йде про ту роль, яку предмет чи явище

можуть відігравати в життєдіяльності людей з точки зору їхніх потреб або інтересів. Те, що одна людина вважає цінністю, інша може для себе не сприймати як цінність та формувати власну, таким чином ми можемо зазначити, що питання цінностей особистості завжди має суб'єктивне сприйняття [10]. Пріоритетне значення мають індивідуальні цінності особистості, бо тільки якась їх сума може становити собою цінності соціальні, які притаманні всьому суспільству. Ієрархія індивідуальних цінностей сполучає індивіда та суспільство, і формує певну спільну, взаємно пов'язану культуру. Коротко кажучи, це можна описати як існування духовного світу людини і суспільства, які виступають як взаємоозначені явища, які між собою синтезуються [11].

Ціннісні орієнтації також потрібно розглядати з точки зору моделі структурної сукупності, які формуються на основі ієрархічного концепту, який направляє людину відносно її діяльності у житті. Формування ціннісних орієнтацій індивіда відбувається через активність у житті, на різних етапах дорослішання шляхом залучення у суспільство. На утворення цінностей впливає світосприйняття людини, різні події та продукти різноманітного мистецтва і культурний осередок, в ширшому понятті, наприклад, нація, або в більш місцевому понятті, субкультура, в якій перебуває особистість. Також структура ціннісних орієнтацій особистості має властивість змінюватися, Ці трансформації перебудовують світогляд та сприйняття навколишнього світу і, звичайно ж, їхню реалізацію можна побачити у поведінці людини, разом з тим на особу можуть впливати різноманітні обставини, які можуть не давати реалізуватися цінностям [12].

Важливим буде розуміти, означити та структурувати якості людини, до яких ціннісні спрямованості мають пряме відношення. Загалом можна описати їх так:

- основні сфери самореалізації людини, вони проявляються у соціальних активностях, роботі, розвитку професіоналізму, сімейному житті і т.д. Коротше кажучи, там, де індивід самореалізується відносно власних цінностей;

- матеріальні умови життя, наприклад осередок, в якому перебуває людина або де проживає;
- моральні, це ті якості, які беруть свій початок від притаманних та накопичених людиною цінностей та реалізуються у соціальному просторі, в контексті спілкування та прояву власних почуттів та суджень, це - совість, ідеали, почуття, любов і т.д.;
- відносини з різними оточуючими людьми, друзями, колегами по роботі, тощо [13].

Визначення «ціннісні орієнтації» варто інтерпретувати як індивідуальний еквівалент поняттю цінності, тому що вони розуміються як означення системи стійких ставлень особистості до світу навколо неї та самої себе і мають форму непохитних установок (настанов) на різні цінності, які притаманні моральній або духовній культурі суспільства [14]. Наявність у людини сформованої системи ціннісних орієнтацій, якою вона керується при власних реакціях, забезпечує гармонію у внутрішньому, духовному стані особистості, сприяє систематизації її знань, норм, стереотипів поведінки та самоствердженню особистості, реалізації соціальних очікувань [15].

Цінності та ціннісні орієнтації загалом можна трактувати як соціально значущі для особистості уявлення про добро, справедливість тощо. Їх не потрібно піддавати оціночному судженню, адже вони можуть проявлятися як:

- стійкі (постійні);
- ситуативні, такі які можуть змінюватись протягом певного часового періоду, шляхом набуття нового сенсу утворюючого досвіду, та в контексті відображення людиною своєї ціннісної позиції в якості фактору, який був би найбільш сприйнятним у культурному середовищі, в якому перебуває індивід. Вони мають властивість переформатовуватись, видозмінюватись. Як наслідок це свідчить про те, що ціннісні орієнтації особистості будуть завжди мати виключно суб'єктивний характер у вигляді найбільш притаманної установки (настанови) на життя, які закріпилися у психіці внаслідок різнопланового, набутого особистого досвіду у соціумі. Так як в своїй основі вони мають

властивість бути гнучкими та мати лояльний, з морально прийнятої точки зору у соціумі, зміст до окремих життєвих моментів, яким людина має дати власну оцінку. Також важливо буде зазначити, що вони є ідеалом для людей та проявляються в уявленнях, таких, як наприклад, справедливість або добро.

Власні інтереси виступають основою для формування ціннісних орієнтацій та власних цінностей, вони з іншої сторони можуть розумітись як відношення індивіда до світу або до реальних явищ, саме відношення виражається сформованою ретроспективною ціннісних орієнтацій з соціальними установками (настановами) та особистісними якостями [16].

Тобто можна підсумувати що існує таке двополярне розуміння проблематики цінностей, в якому перший аспект має суспільний орієнтир у формі внутрішніх, сталих основних образах, суть яких втілюється в життєві установки (настанови), у формі суджень власних ідеалів, які можна виявити у життєвому процесі, псевдо спілкуванні, а другий особистий аспект цінностей, це ставлення до світу і функціонування в суспільних процесах, який виражається ціннісними орієнтирами, наприклад, набуваючи вигляд власних установок .

Цінності складають основу людського життя – вони є певними історично та соціально сформованими моделями та способами контакту свідомості між матеріальним та духовним світами. Важливим буде підкреслити, що різні вікові групи мають власне, прогресивніше від попереднього покоління, розуміння цінностей та особистісних пріоритетів. Молодь існує у новій дійсності, яка їх оточує, і від якої вони набувають свій новий досвід. Під тиском нової дійсності у молодих людей виразно відображається тенденція до заперечення соціокультурного досвіду попереднього покоління. Вони вважають норми, які існували до них у минулих покоління, застарілими, не прогресивними та відсталими [17]. Таку тенденцію, наприклад, можна помітити в питаннях гендерної рівності та максимально залученим у життя форматом взаємоповаги між чоловіками та жінками, де права, емоції кожного біологічного виду важливі, а їхні проблеми мають виноситись у площину суспільних дискусій.

Ціннісні орієнтації формуються в ході соціалізації особистості, через яку вона отримує безліч інформації, патернів поведінки, життєвих концепцій та суспільних різносторонніх наративів, які формують особистісні орієнтації або життєві спрямування індивіда. Спочатку особистість переймає досвід попередніх поколінь, усвідомлюючи вже сталі, соціально прийнятні стереотипно визначені норми поведінки, які орієнтовані на соціокультурні цінності. Паралельно з тим постійно відбувається формування і накопичення досвіду, який за своїм функціоналом має допомогти особі адаптуватися в різних культурних середовищах та розвиватись в них.

Ціннісні орієнтації за своїм змістом є важливою та особливою складовою в структурі особистості, яка виконує такі загальноприйнятні функції:

- Можливість реалізуватися та соціалізуватися шляхом розуміння механізмів взаємодії в різних культурних середовищах;
- Можливість самовизначення, набуття тих якостей, які б були максимально прийнятні та зрозумілі самій особі, шляхом визначення та запозичення і проектування на себе і від себе патернів ціннісних орієнтацій від різних інших індивідів та культурних осередків.

Аналізуючи різноманітну інформацію, викладену вченими, ми прийшли до висновку, що це пояснюється таким чином: структура ціннісних орієнтацій особистості має чітку, власну, побудовану модель сприйняття цінностей, яка узагальнено означена двома компонентами, а саме

- когнітивним, який характеризується засвоєнням та прийняттям цінностей, які існують в площині суспільства та сформовані ним;
- рефлексивним, таким який означає залученість індивіда у визначення власних важливих цінностей шляхом емоційного самоаналізу та переживання щодо власного ставлення до цінностей.

З дитинства і протягом свого життя людина вивчає і долучається до певних цінностей, попутно розуміє для себе їхню сутність. Набравшись різнобічного життєвого досвіду, особистості притаманна властивість обов'язково, вибирати цінності, які будуть виступати основою її поведінки та

мати напевно найбільшу значущість у мотиваційній сфері людини. Часто саме набуті цінності виражаються у так званих «моральних виборах» щодо певних активностей у житті. Мотив правильно вибраного «морального вибору» серед інших членів культурного середовища часто пов'язується з потребою людини здаватись кращою, та ніби показати спільноті навколо, що вона теж є носієм таких самих ціннісних орієнтацій, як і інші члени того суспільства, для кращої соціалізації. Такий досвід дозволяє розвиватись людині як особистості, і на нашу думку, несе характерну ознаку психічного самозбереження, адже правильно вибрані людиною цінності та ціннісні орієнтації дозволяють краще зрозуміти свої рамки під час певних подій та обставин. Тобто людина з усвідомленими яскраво вираженими цінностями, які орієнтуються на гуманістичну модель сприйняття світу наврядчи буде споживати контент або шукати культурне середовище, будь то якийсь гурток чи нове коло друзів, яке не виражає таку цінність і таким чином буде уникати неприємні собі соціальні середовища та прагнути до тих, де її цінності поділяються. У комфортному для індивіда середовищі він буде краще розвиватись як когнітивно, так і емоційно, разом з тим буде сам генерувати та проектувати нові сенси життя, що дозволить констатувати про утворення цікавої, різнопланової особистості, якою надихаються, або яку поважають. Знаючи ціннісні орієнтації можна визначити її місце в соціальній структурі суспільства, адже принцип ієрархії не тільки притаманний всім існуючим системам, а й відіграє важливу роль. Завдяки ним людина вирішує для себе багато цінних для питань у площині різних видів діяльності, наприклад соціальної і тд. У всіх видах діяльності, в які залучена особа завжди будуть втілюватись результати виховання, набутого особистого досвіду, світосприйняття та життєвих установок (настанов). Ямницький також зазначає, що «Ціннісні орієнтації можуть функціонувати на рівні принципів, коли їм надається статус керівної ідеї, основного положення, внутрішнього переконання, що чітко регламентує діяльність людини» [18, ст. 119].

1.2 Поняття «ціннісна орієнтація» в контексті різних теоретичних підходів

Тема ціннісних орієнтацій є настільки різноплановою та важливою у вивченні що її функціональна суть виноситься у площину різних наукових підходів, наприклад психологічного, філософського та педагогічного, кожен з яких, по своєму дає питання на відповіді які ставляться самою тематикою. Загалом в контексті досліджень соціально-психологічного характеру ціннісні орієнтації аналізуються в сполученні з життєдіяльністю особистості та її статусу в соціальній структурі суспільства, у зв'язку з формуванням ціннісного ставлення та професійної спрямованості [19], у зв'язку з духовними, політичними, соціально-економічними трансформаціями. Науковці розглядають індивідуальні цінності особистості як фактори, які люди проявляють через вибір або прояв та обґрунтування своїх дій і для утворення своєї оцінки яка направлена на події та інших членів суспільства.

Ціннісні орієнтації виступають цікавим елементом в структурі психіки та сприйняття людиною світу, так як вони маючи суб'єктивний характер через різний особистісно формуючий досвід, виражаються у певному типі поведінки та життєвої діяльності, які у свою чергу формують напрям інтересів та потреб. Вони виступають важливим, часто визначним фактором саме у мотивації людини.

Проаналізувавши різні теоретично – наукові концепції, які стосуються розуміння питань, які визначають ціннісні орієнтації та мають їхню різну класифікацію, ми дійшли до висновку, що єдиної концепції щодо градації розуміння цінностей у сучасних наукових дослідженнях не спостерігається. Різні науковці розглядають цінності особистості по своєму, для одних це стійкі суб'єктивні утворення, для інших цінність вбачається у чомусь матеріальному, ще для інших вважається що цінності утворюються залежно від суб'єктивно значущих для життя людини уявлень, деякі вбачають цінності як важливу частину мотиваційної сфери людини. Отже, скомпонувавши різноманітні, науково сформульовані уявлення про особистісні цінності та ціннісні орієнтації, в загальні визначення, можна утворити такі основні класифікаційні

моделі, найчастіше розглянутих тематичних уявлень, від яких можна відштовхуватись в розгляді проблематики цінностей:

- за об'єктом засвоєння – матеріальні, духовні, моральні;
- за метою засвоєння – егоїстичні, альтруїстичні;
- за рівнем узагальнення – конкретні, абстрактні;
- за способом прояву – стійкі, ситуативні;
- за роллю в діяльності людини – термінальні, інструментальні;
- за змістом діяльності – творчі, естетичні, наукові, релігійні та ін. ;
- за приналежністю – індивідуальні, групові, суспільні, національні, загальнолюдські [20].

Вітчизняний науковець, у площині психології та філософії, Віталій Іванович Войтко у своєму психологічному словнику виокремив ціннісні орієнтації та цінності і дав їм окремі визначення, а саме він писав, що:

- ціннісні орієнтації – вибіркова, відносно стійка система спрямованості інтересів і потреб особистості, націлена на певний аспект соціальних цінностей. Детермінантами ціннісних орієнтацій особистості виступають матеріальні умови життєдіяльності, а також індивідуально - типові риси, нахили, здатності і здібності людини. Ціннісні орієнтації істотно впливають на стиль мислення і життя індивіда, перебіг емоційних та мотиваційних процесів, а також формування інтересів особистості. Ціннісні орієнтації формуються в процесі соціального розвитку індивіда, участі його у діяльнісному житті, виконанні соціальних ролей. При цьому значне місце посідають системи цінностей, що функціонують у сім'ї, інших соціальних групах, які є референтними для певного індивіда [21. с.109]. Виховання людини можна розглядати як керування становленням або зміною її системі ціннісних орієнтацій. За умов науково – технічної революції, та в час широкомасштабного втручання росії в Україну, коли різко зростають кількість і доступність різних видів соціальних цінностей, актуалізується проблема розвитку у всіх членів суспільства здатності до свідомого і цілеспрямованого формування своїх ціннісних орієнтацій.

- Цінність – поняття, що фіксує позитивне або негативне значення, будь-якого об'єкта чи явища. Об'єктивні ідеалісти за цінність сприймають ідею як таку. Суб'єктивні ідеалісти твердять, що цінності – це дійсно «людське», суб'єктивно зацікавлене ставлення людини до речей, процесів, явищ.

Діалектичний матеріалізм виходить з того, що цінності:

по – перше, має об'єктивний характер;

по – друге, вона залежить від об'єктивних умов, у ній поєднується і класове і загальнолюдське;

по – третє, цінності треба розглядати як моменти відносного і абсолютного в її розвитку. [21. с. 109].

Далі В. Войтко стверджував, що цінність буває матеріальна і духовна. Матеріальна цінність – це перетворені людьми природні багатства. Духовна цінність – витвір інтелекту і почуттів. Феномен «Цінність» тісно пов'язаний з потребами людини, а вчення про нього посідає чільне місце в сучасній соціології і соціальній психології [21, с. 209].

Розуміння цінностей та ціннісних орієнтацій є дійсно важливим елементом для розуміння людини та її поведінки у науковій психологічній культурі, це і підтвердив Віталій Войтко, тим, що закарбував ці визначення та описав процес формування і їхні функції у своєму психологічному словнику. У його визначенні ціннісних орієнтацій вважаємо важливим привернути увагу до того, що дійсно детермінантами ціннісних орієнтацій особистості виступають матеріальні умови нашої діяльності у житті, разом з тим, на одному рівні виступають і здібності людини, та її риси характеру. Дуже чітко було виділено та зазначено те, що людина як соціальна істота, яка прагне знаходитись у соціумі, співпрацювати з ним та ділитися досвідом має властивість розвивати власний стиль мислення та отримувати різноманітний емоційний досвід і на ці фактори напряму впливають ціннісні орієнтації.

Саме ним зазначені визначення підштовхнули мене на думку, що ціннісні орієнтації функціонують в індивіді як єдине, саморегулююче утворення. Під час постійного соціально – біологічно, психічного розвитку, переймаючи досвід

різних культурних середовищ та соціальних груп, людина наповнюється новими ідеями та орієнтирами відносно власних переконань, у свою чергу, новоутворені ціннісні сенси виражаються у стимулі для подальшої життєдіяльності, постійний розвиток та всеосяжність якої допомагає індивіду краще усвідомлювати себе і свої стійкі та доповнені або новоутворені цінності, для подальшого самоповторювального психічного процесу сприйняття та реакції. Об'єктивні та суб'єктивні ідеалісти є цікавим розмежування щодо людей, в плані розуміння сприйняття та формулювання цінностей, ці визначення є вкрай самобутніми та креативними для складання більш точної структури психіки та процесів в ній, з поміж інших науково – теоретичних підходів.

Як зазначала дослідниця М. А. Федорова, цінність вживається як поняття для позначення об'єктів, явищ, та абстрактних ідей, що уособлюють у собі сукупність соціальних ідеалів культурного середовища і розуміються як ідеали в контексті людських відносин. Протягом життя ціннісні орієнтації суспільства, набуті постійною соціалізацією індивіда, при звичаються у структурі особистості людини. М. А. Федорова цитуючи І. Беха зазначає, що особистісні цінності закріплюють значущість для людини особистісного змісту певних об'єктів, подій, явищ [22, с. 351].

На нашу думку, ціннісні орієнтації уособлюють собою установки або настанови, які мають регулятивний характер щодо людської поведінки, вони формують людську діяльність і визначають формат поведінки особистості. Протягом життя людина набуває нові сенси та здобуває цікаві для себе інсайти. В основі мотивів та діяльності людини можуть лежати певні основні ідеї, які лейтмотивом проходять крізь систему мотиваційної сфери особистості. Проаналізувавши викладені наукові ідеї, які стосуються теми ціннісних орієнтацій та людської природи, нами може бути запропонована думка про те, що існують такі собі головні цілі або ідеї у структурі розуміння людиною навколишнього світу, які ставляться перед собою, як базові та сенсоутворюючі у житті, самою людиною у процесі розвитку та набутого досвіду, які

вбачаються основоположною складовою при утворенні ціннісних орієнтацій. Такими ідеями виступають: справедливість, яка для окремих людей може вважатись як власна корисливість, але така яка виправдовує егоїзм, тобто формує в людини конструкт думки, що справедливим буде те, що в своїй основі буде пересікатись із потребами в першу чергу тої особистості, рівноправність, естетизм. Більш конкретно ці головні людські цілі, які моделюють наративи ціннісних орієнтацій можна описати так:

- **Справедливість.** Ця ціль визначає орієнтацію людини до того, щоб кожен член суспільства робив свій внесок і між такими учасниками був справедливий розподіл результатів, іншими словами цю мету можна розуміти як заклик до чесності у сфері міжлюдських стосунків. За такої сформованої індивідом мети, він вбачає принцип того, що той хто докладает більше зусиль, той і має відчувати відповідний результат, люди з такою мотиваційною установкою прагнуть до розвинутого рівня свободи, який відповідно підкріплюється кращим матеріальним становищем. Людей з такою установкою, яка апелює до справедливості можна означити як таких, ціннісні орієнтації яких в своєму сенсі мають стійке матеріальне підкріплення для якіснішого розвитку мотиваційною сфери;
- **Рівноправність.** Люди, в яких ця основна ціннісно утворююча ціль превалує над іншими, прагнуть до загальної рівності, разом з тим особистостям такого типу приманна авторитарність або бажання бути приналежним до соціальної групи, в якій співпадає ця метаідея, яка зможе задовільнити потребу у рівноправності;
- **Естетизм.** Орієнтування на цій ідеї у життєдіяльності фокусує увагу на моральній складовій міжлюдських взаємодій, самовідданості, жертвності заради інших. Для таких людей важлива внутрішня та зовнішня краса, вони оперують думками та відповідно діяльністю, які розкривають красу людської натури. Вони є носіями духовних цінностей, намагаючись не відштовхуватись від матеріальної складової при взаємодії. Така установка притаманна особистостям так званої «тонкої душевної організації», до них можна віднести

творців або інтелегенцію. Також цій життєвій ідеї притаманний стан занурення людини в себе, що виражається у так званих високих філософських роздумах. Загалом можна означити, що людям з такою ціннісною орієнтацією як естетизм, притаманне утворення політичного або соціального устрою, який орієнтується на аристократичну або монархічну модель правління.

Ці три загальні цілі, які ставить перед собою у житті сама людина, можуть в певній мірі пересікатись між собою в життєвій діяльності, але все одно ми стверджуємо, що основний вектор розвитку ціннісних орієнтацій буде визначатись та розвиватись залежно від одної головної мети, яка життєвим досвідом та сприйняттям психікою індивіда була обрана головною і тою, яка буде забезпечувати кращий особистісний розвиток.

Важливим буде зазначити, що у цій теоретичній моделі не приділено уваги релігії, як фактору, який може бути осноположною ідеєю в системі утворення ціннісних орієнтацій, адже релігія вбачається як механізм, через який людина реалізує структуру, яка здатна підкріпити втілення власних ціннісних орієнтацій в життя.

Викладенням даної теоретичної моделі у вивченні ціннісних орієнтацій, пропонується розширити поняття теми та розвинути її, утворивши уявлення комплексного підходу до визначення людиною власних ціннісних орієнтацій шляхом генерування певної ієрархічно-модельованої структури, розуміння основ якої дасть науковцям краще усвідомлення щодо різновиду ціннісних мотивів та діяльності людини у культурних середовищах.

Людству завжди було притаманно шукати сенси життя та своїх дій, у нас завжди розвивалася внутрішня позиція щодо світу навколо, іншими словами, ми як особистості прагнули набувати цінності, явища які б могли служити нам орієнтиром щодо життєвої діяльності. Саме тому об'єктивна реальність, не залежно від того чи людина не здатна розуміти об'єктивність навколишнього середовища завжди ставить перед нами питання ціннісного ставлення до нього. Саме тому американський психолог Гордон Олпорт запропонував свою авторську градацію категорій цінностей, та визначив їх так:

- Естетичні.
- Теоретичні.
- Економічні.
- Соціальні.
- Політичні.
- Релігійні [23].

Разом з тим, він створив з професійним однодумцем Філіпом Евартом Верноном теоретично обґрунтований опитувальник, що вимірює особистісні цінності.

Дослідження питання видів ціннісних орієнтацій та цінностей особистості завжди приваблювало науковців з усього світу адже воно цікаве тим, що має за собою міжкультурний характер та дає відповідь на те, чим люди подібні між собою, окрім біологічного аспекту та чим відрізняються. Майкл Д. Хіл з Новозеландського університету Ваїкато в одній зі своїх статей звернув увагу на теорію базових людських цінностей в крос – культурному середовищі, викладену науковцями Фредом Стродтбеком та Флоренс Клакхон. На основі проведених досліджень вчені стверджували, що у людей присутні спільні біологічні риси та характеристики, які являють собою базис для розвитку культури. Разом з тим людям притаманно вважати, що їхні власні культурні переконання та практики, які розвивались в їхньому оточуючому культурному середовищі розуміються як нормальні та ніби природні, тобто такі, які розуміються як щось більш притаманне саме їм та цінне саме по собі, натомість культурні переконання інших соціумів та культурних середовищ зі своїми сприйняттями життя відчуваються як ненормальні та ніби інші. В контексті теорії ціннісні орієнтації були визначені як певні логічно вибудовані людиною принципи, що направляють мотиви [24].

Вони жадали створити теоретичний підхід щодо концепції цінностей, розроблений Клайдом Клакхоном, який має назву «операціоналізований». К. Клакхон, будучи в першу чергу антропологом, був також і соціальним теоретиком, що дало йому змогу будувати психологічні теорії базуючись також

і на антропологічних засадах. Саме через те він мав змогу доповнювати психологічну культуру цікавим баченням такого феномену як цінність, що вказує на важливість синтезу психології та інших наук задля більш всебічного розвитку питань, які стосуються буття та функціонування людини як індивіда так і групи індивідів, яким властиво утворювати власні правила, традиції та обряди. Також він був одним з перших науковців, який наділив визначенням поняття «цінності». Дослідник у галузі соціальної психології та антропології стверджував, що «цінність – це концепція, явна чи прихована, характерна для окремої людини чи групи, бажаного, що впливає на вибір із доступних способів, засобів і цілей дії» [25, ст. 21].

Дослідник К. Клакхон в основу своїх теоретичних роздумів ставив вивчення питання особливості культурних цінностей. За допомогою висновків з власних напрацювань щодо цього безперечно цивілізаційного питання він дійшов до такого цікавого розуміння щодо цінностей в різних культурах які, за його спостереженнями можуть бути охарактеризованими трьома виділеними ним ціннісними групами, а саме:

- 1) Людина - Природа - відображає ставлення до природи.
- 2) Людина – Людина – відображення ставлення до людей, суспільства та груп.
- 3) Про людину та природу – об'єднанні роздуми про загальнокультурні уявлення.

Науковець Данилова, досліджуючи теорію ціннісних орієнтацій Ф. Стротдбека і Ф. Клакхона зазначає, що для їхніх досліджень щодо ціннісних орієнтацій, вони базувались на практичному застосуванні теорії ціннісних орієнтацій американського соціального антрополога К. Клакхон, який в свою чергу стверджував про єдність біологічних особливостей та характеристик, які в свою чергу утворюють основу для розвитку культур. К. Клакхон визначав цінності як усвідомлене або неусвідомлене, характерне для індивіда або для шпруги індивідів уявлення про бажане, яке визначає набір цілей (індивідуальних або групових) з урахуванням можливих засобів і способів дії » [26, ст 231].

Повертаючись до Ф. Клакхон та Ф. Стродтбека, можна сказати, що вони провели велику роботу щодо питання цінностей в кроскультурних середовищах, зробивши аналіз багатьох культурних осередків. Ними було визначено, що ціннісні орієнтації мають вигляд складних, сформованих принципів, які наділяють спрямованістю мотиви мислення індивіда та його діяльності в поетапності вирішення проблем, що мають характер загальнолюдських. На основі цих науково вивірених теоретичних суджень, ними було сформульовано та запропоновано три ключові положення, які лягли в основу запропонованої ними теорії ціннісних орієнтацій. Ці тези були означені таким чином:

1) соціуми всіх культурних середовищ мають властивість братись за вирішення проблем подібного один до одного характеру, які розуміються ними як загальнолюдські;

2) при наявному всебічному різноманітті інструментів, які сприяють вирішенню проблем, властивим є використовувати інструментарії, які коливаються у рамках обмежених варіацій;

3) всі суспільства, маючи свої сформовані моделі цінностей, для відповідей на проблеми, які перед ними виникають, будуть опиратися на властиві саме їхньому культурному середовищу варіанти вирішення, при тому варіації можливих рішень властиві кожній культурі [27].

Можемо спостерігати цей феномен безпосередньо, бо ми знаходимось в епіцентрі війни росії в Україні. Цінності народів України докорінно відрізняються від цінностей народів росії!!! Моделі цінностей передаються з покоління в покоління і є трансгенераційними.

Беручи до уваги та узагальнюючи вище викладені положення означені Ф. Клакхон та Ф. Стродтбеком можна проаналізувати те, що у світі існує різноманіття культур та відповідно культурних середовищ, яким властиво відповідати на виклики поставлені перед ними по своєму, цю здатність, властиву кожній культурі, реагувати на проблеми, виходячи з домінуючих ціннісних уявлень в соціумі, забезпечує окремий світогляд, різне ставлення до

проблем та судження щодо різноманітних речей. Власне, сам характер утворення проблем полягає у тому, що їхнє виникнення формує вимушену реакцію для їхнього вирішення і саме цей момент, на нашу думку, можна розуміти як здатність різних соціумів з окремими культурними орієнтирами, у такому форматі в суспільному несвідомому, мимоволі генерувати міжкультурну спільність, яка у своєму прагненні знаходить відповіді до новоутворених проблем, на несвідомому рівні відшукує та використовує техніки вирішення, бачення яких формується в залежності від ціннісно-домінантної ієрархії того чи іншого суспільства. Таким чином ми можемо бачити, що проблеми різних культур мають певну спільність у інструментах вирішення, але саме бачення інструментального застосування відрізняється, функціонуючи у певних рамках. Таким чином вчені винесли за дужки припущення, що вирішення проблем у певному суспільстві визначає характерні цінності, притаманні тому соціуму.

На основі вище описаних трьох основних припущень, які лягли в основу створеної ними ціннісної теорії, від яких вони відштовхувались при формулюванні питань щодо проблематик, вирішення яких було б завданням для всіх культурних груп та часових періодів, було окреслено основні проблеми так званого загальнолюдського характеру, які складаються з п'яти фундаментальних пунктів.

1) Вектор людської діяльності (уявлення людської сутності).
 2) Ставлення людини до сутності навколишнього середовища (природи) та їхні відносини.

3) Сприйняття часу.

4) Орієнтація активності людини відносно її мотивації.

5) Орієнтація людиною на взаємовідносини з іншими індивідами [28].

Перший ціннісний вектор, визначений авторами ціннісної теорії звертає увагу до внутрішньої людської природи, або іншими словами, людської сутності. Цей вектор має перед собою мету звернути увагу на те, якою людиною може бути, доброю, злою чи сповідувати амбівалентність цих двох

діаметрально різних значень. У всі часи, люди, носії якостей та цінностей, які утворювались на тлі різних культурних середовищ ставили перед собою та досліджували це питання людської сутності, шукавши відповіді, в першу чергу відштовхуючись від домінуючих в їхніх соціумах уявленнях про світ. Це також і підкреслила Ф. Клакхон, разом з тим вона зазначала, що ця схильність може мати характер як незмінний, так і мінливий. Людство, також в своїх спробах давати відповідь на питання, якою є людина, створювало ґрунт у вигляді культури регулюючих засад, які мають форму в першу чергу релігійних течій та постулатів, таких як Біблія, Тора, Коран чи Буддизм. Разом з тим світоглядні засади та питання щодо буття були викладені у міфах, легендах, казках, наукових та філософських трактатах. Все разом визначало та пояснювало категорії «добра» і «зла», з яких люди черпали уявлення свого внутрішнього стану. Важливим буде зазначити, що переважно символами добра виступають основні фігури, образ яких сповідує та культивує у своєму середовищі культура яка його створила і напроти того, зла сутність виражається у тих осіб, які були в поведінковій та ментальній опозиції до фігури, яка уособлює добро або були представниками інших культур. Для прикладу суспільства, у якого уявлення того, що людина є хорошою по своїй природі, можна навести японську культуру та їхню систему цінностей. У їхній культурі є чітко формоване та непохитне домінуюче уявлення про те, що людина по своїй природі є доброю. Автор роботи « Суть синтоїзму: духовне серце Японії» Мотохіса Ямакаге, при вивченні японського культурного середовища дійшов до висновку, що на схильність до уявлення того, що людина по своїй природі хороша та на систему цінностей у японців великий вплив робить притаманна їм корінна релігія синтоїзм [29]. Синтоїзм або Синто - це є язичницька японська релігія, в основі якої лежать анімістичні, тотемічні вірування, у них дуже часто заведено поклонятись духам предків, котрі завжди їх оточують [30]. Цікавим є те, що вона не має засновника або канонічного святого першоджерела та утворилась як релігійна система під впливом на неї буддизму та конфусіанства [31].

Задля більш кращого розкриття розуміння першого ціннісного вектору, сформованого науковцями, щодо людської природи, важливим буде також розглянути і приклад того, як людська натура може змінюватись у негативну сторону, задля більш ширшого наукового розкриття людської сутності, що може допомогти людству для відповіді на питання про людську сутність. Для цього варто згадати, що в історії психологічної науки існує цікаве дослідження американського психолога Філіпа Зімбардо, яке отримало назву Стенфордський експеримент. Його сутність виявляється у демонстрації того, яка людська природа є мінливою, та як умови, у яких знаходиться конкретна особа здатні впливати та змінювати людську, особистісну натуру. У 1971 році Ф. Зімбардо було ініційовано та проведено експеримент, який розгортався в університетських стінах Стенфорду: у декораціях імітованої в'язниці дві групи добровольців відігравали ролі в'язнів та тюремних наглядачів. Метою експерименту було з'ясування реакції людини, відносно нав'язування їй певної соціальної ролі. В результаті стенфордського експерименту було виявлено, що ті люди які грали роль ув'язнених стали жертвами, які забули про експеримент та підкорялись наказам охоронців, а в тої частини, що відігравала роль наглядачів споглядались прояви жорстокості та садизму відносно першої групи. Таким чином Ф. Зімбардо підмітив, що дві групи настільки сильно вжились в свої ролі, що експериментальна площадка стала для них реальністю, в якій вони виконують функції, що закріплені за ними наділеними їм ролями. В кінцевому результаті науковець дійшов висновку про велике значення ситуативності в зміні внутрішніх установок (настанов) та реакційних моделей поведінки [32].

Також на нашу думку, виходячи з результатів експерименту, ми дійшли до висновку, що людська психіка у контексті людських реакцій, поведінки та внутрішніх переконань або в загальному людської природи, настільки крихка, що здатна використовувати функцію адаптації до середовища та переформатовуватись у вигляді змін вектору комплексу внутрішньої природи у незначних часових відрізках відносно життя індивіда. Тобто на зміну реакції

відносно активностей, які постають перед людиною та зовнішньо відтворювальних внутрішніх переконань може вплинути навіть коротка участь у експерименті або незначні відносно часу життєві обставини.

Друга ціннісна орієнтація вказує на зв'язок людини з навколишнім середовищем, а саме з природою. Також вона розкриває відношення культурних середовищ у становленні цінностей та світогляду в них, відносно сприйняття впливу природи на себе, базуючись на поняттях про те, що:

- «людина підпорядковується природі»;
- «людина проживає у гармонії з природою»;
- «людина стоїть вище або панує над природою» [33].

Виходячи з таких підходів відносно сприйняття природи соціумами, різні культури отримували та розвивали в своїх традиціях та обрядах цінності, які визначають культуру. Аналізуючи Відмінний один від одного досвід сприйняття себе та концепції подальшого розвитку свого середовища, серед прикладів на першу думку припадає буддизм та індійська культура, у буддизмі та в цілому в філософії Азії, культурним утворенням виступає судження про «їнь–янь», як дві частини, які гармонійно поєднуються між собою. У Індуїзмі розвивалась практика медитації, яка покликана для того, щоб людина віднайшла баланс у собі шляхом максимально допустимого спокою та здатністю утримувати увагу на своїх внутрішніх процесах, завдяки знаходженню гармонії з природою. Ф. Клакхон також нотувала, що для Америки превалюючою ціннісною орієнтацією є прагнення завоювання та контролювання природи. Резюмуючи написані вище гіпотези про зв'язок людини з природою можна узагальнити, що у першому визначенні сказано про те, що людина не може контролювати сили природи, натомість має їм підкорятись. У другому понятті йде мова про те що людина, проживаючи у гармонії з природою, тримає з нею баланс або підтримує паритет і частково контролює її. У третьому ж визначенні вказується на те, що людина прагне контролювати природу. Цікаво що згідно проведених досліджень євро – американської культури у США, науковці дійшли до висновку, що для

культури Сполучених Штатів Америки є притаманним прагнути домінувати над природою та орієнтуватись на ідеї індивідуалізму [34].

Третя ціннісна орієнтація, яка є спільною для всіх культур, згідно Ф. Клакхон розкриває ставлення людей до часу, тобто мова йде про те, що кожному суспільству притаманно визначати часовий простір, який для них має більшу цінність та жити і розвиватись в його межах. Різні народи надають перевагу майбутньому, теперішньому чи минулому. Багато досліджень вказують на те, що корінні культури орієнтуються на минуле, прагнуть бути в гармонії з природою та мають віру у принципову доброту людей [35]. Орієнтація на минуле як базовий ціннісно формуючий аспект суспільства також притаманний соціумам з диктаторським типом правління, де основною ідеологією держави та її суспільства є великі досягнення їхніх пращурів, з якими вони асоціюють себе та ніби переносять на себе їхні здобутки, що і впливає на побудову світосприйняття та ієрархії цінностей того суспільства. Тобто вони є культурами, які є орієнтовані на минуле та в першу чергу апелюють до традицій та історії. За всю історію було багато диктаторів, які орієнтацією до минулого свого народу могли вибудовувати таку соціально-ціннісну модель суспільства, в якій би переважав культ мускуліності та жага до повторення великих здобутків.

Орієнтація на минулому також розкривається у відторгненні нових ідей і в культурі традицій, як продовження сповідання цінностей, які розвивались у тому культурному середовищі упродовж його розвитку, згідно Умберто Еко такі ознаки входять у список чотирнадцяти ознак фашизму [36]. В свою чергу орієнтація на майбутнє вказує на жагу суспільства до прогресу та до розвитку ідей індивідуалізму та підвищення ролі особистісного розвитку, адже цінності, які переважають у культурних середовищах, що орієнтуються на майбутнє розвиваються у руслі того, щоб люди маючи кращий особистий життєвий досвід, мали змогу створювати нове та розвивати ідеї, які були до них. Найвиразнішими суспільствами, для яких найбільша цінність - це орієнтація на майбутнє є соціуми Європи та Північної Америки, адже у контексті їхнього

впливу на функціонування суспільства XXI століття та утворення нових ціннісних сенсів суспільства вони мають найбільший вплив на всі культурні середовища на Землі, так як є флагманами культури. Більша увага культури до орієнтації на теперішнє може виражатись у бажанні жити тут і зараз, не повертатись до минулого і не фокусуватись на майбутньому. Такі культури можуть перебувати на певному етапі свого розвитку, в якому вони мають базову сформовану роками культуру, що їм підходить, та в певній мірі неможливість подальшого її розвитку через нестачу внутрішнього ресурсу.

Четверта ціннісна орієнтація окреслює спрямованість людської діяльності, модель активності людини та її самовизначення або орієнтація людини відносно її мотивації. На поведінку людини впливає культурно ціннісна орієнтація, де можна виділити, що спрямованість мотивації людини поділяється на три групи:

- **Активна.** Мотивація має внутрішній характер та підкреслює діяльність яку цінує сама людина і не обов'язково члени суспільства
- **Зростаюча.** Мотивація вбачається у розвитку своїх можливостей які мають цінність в уявленні людини, на розвиток власних можливостей не впливає думка інших людей.
- **Пасивна.** Мотивація бере свій стимул із зовнішній факторів, підкреслює діяльність, яка цінується індивідом та є схваленою соціумом [37].

У світі існує культурне різноманіття, отже, цілком нормально, що різні культурні середовища по всій земній кулі мають своє бачення та розуміння себе і своєї мотивації, від чого формуються як окремі та різні за культурними цінностями відносно одна одної, великими групами. Різноманіття культур виражається у тому, що деякі з них орієнтуються на існування іншими словами буття, стійкими моделями суспільства, або орієнтаціями на постійний розвиток як себе, так і суспільства та загальних інституцій, тобто можна сказати, що такі культури є носіями концепції активності, яка, будучи домінуючою у тому конкретному суспільстві, відображається у формуваннях певних цінностей характеру прояву себе, які в більшій мірі виражаються у функціонуванні людей

у соціально значущих процесах та фіксації на формах функціонування в них, відносно представників культури буття, яким притаманно бути зосередженими на собі, що може, наприклад, виражатись у більшому залученні до філософських та релігійних течій у тих суспільствах та пріоритету інтернальних потреб та цінностей над зовнішніми.

Культури, що є орієнтовані на буття, мають свій стиль самовизначення та ідентифікації, які виходять зі стабільних відносин та стійких соціальних структур суспільства. Прикладами можуть виступати азійські культури, а саме найяскравішими представниками можна вважати китайську та японську, також до культури, яка орієнтується на бутті, можна віднести і арабську культуру. Протиставлення розуміння життя та цінностей, які є мотиватором для вираження себе та самовизначення, є особливим елементом кожного культурного середовища і є таким елементом кожного соціуму, існування якого ніколи не закінчиться. Самовизначення людиною та соціуму свого «Я» у мінливому, але стійкому у контексті існування та впливу на цінності суспільства культур у світі, має однаковий конструкт, але завдяки звичаям та традиціям, які мають своє різне відношення до життя, діаметрально різні культури, як духовно, так і територіально, прагнуть розвивати свої особливості, які у процесі розвитку їхньої культури виношувались та доповнювались, але не втрачали у масовій свідомості тої моделі розуміння буття та причин до власних дій, які завжди були притаманними тому середовищу.

Отже, підсумовуючи сказане, слід підкреслити, що до питань загальнолюдського характеру, які постають перед всіма людьми та їхніми культурними середовищами, їм властиво мати власну модель цінностей, поведінки та реакції, залежно від притаманних тій чи іншій культурі домінуючих ціннісних особливостей. Тобто кожна культура по-своєму трактує свій поведінковий характер, і це притаманно всім людям, як і те, що кожне середовище поділяє загальні поведінкові моделі, але по-своєму. Задля більш конкретного розуміння цієї загальнолюдської ціннісної орієнтації, яка виражає мотиваційну структуру людської діяльності, варто звернути увагу на працю

японського дослідника Р. Окабе, який у своїй праці «Культурні передумови Сходу і Заходу: Японія і США», порівнюючи культурні принципи Сходу та Заходу, дійшов до висновку, що американська культура - це культура активності, а японська культура проповідує принципи буття [38].

Він обґрунтував свої висновки так, що для культури США більш цінною та домінуючою є та діяльність, яка націлена на досягнення, і в такому сприйнятті мотивація приходить ззовні і підкреслює діяльність людини, тоді як для японської культури та подібних до неї культур, які мають характер лінійності та мотив традиціоналізму, більшу цінність має походження людини та її статус. Тобто культури, які більше орієнтуються на буття, сповідують домінуючу цінність у тому, ким є людина, а не у її діях, тобто фокусуються на індивіді, не на його активностях, що виражається у тому, що для людей в таких культурах притаманно мати внутрішню мотивацію і керуватись нею та займатись тим, що є цінним для них, уникаючи впливу зовнішніх факторів, наприклад, суспільної думки при утворенні власної мотивації.

П'ята орієнтація людиною на взаємовідносини з іншими індивідами розуміється Ф. Клакхон та Ф. Стротдбеком як модель міжлюдських стосунків, або, іншими словами, як відносини з оточуючими, разом з тим, ними було сформовано три типи відносин з оточуючими, на основі яких люди між собою можуть будувати свої взаємовідносини, вони розуміються вченими так:

- **Лінійні/авторитарність** – міжлюдські взаємовідносини, коли люди сприймають відносини, виходячи з ієрархічних принципів та виділення авторитету у групі.
- **Колатеральні або рівноправні** – тип відносин, при яких основним патерном взаємовідносин з іншими членами соціуму виступає рівноправність, тобто людина може, наприклад, прийняти думку неблизьких родичів.
- **Індивідуальні** – цей тип орієнтації на взаємовідносини вказує на те, що увага ставиться на індивіді або окремій групі суспільства, які приймають рішення самостійно.

Завдяки визначенню, яке було дане вченими цій орієнтації, ми можемо зрозуміти, що взаємовідносини мають різний характер, через різні сенси у культурних середовищах, але який безумовно імплементований у різні культурні середовища та групи осіб.

Своєю класифікацією ціннісних орієнтацій поділився з публікою та науковою спільнотою і науковець з Нідерландів Г. Хофстеде. Результати своїх досліджень щодо цінностей, поведінки у різних країнах він виклав у книзі «Наслідки культури: порівняння цінностей, поведінки, інституцій та організацій у різних країнах» [39]. Він був одним з перших, хто проводив дослідження цінностей між культурами. Особливістю його роботи було те, що він намагався визначити набір цінностей, що поділяє група осіб, яка належить до того самого регіону або країни. Науковець описував вплив культури суспільства на цінності особистості та їхній вплив на індивіда. Отже, він є автором концепції типології культурних вимірів, в якій розкриває поділену систему ціннісних орієнтацій, які можуть бути розділені між культурними середовищами. Усього таких вимірів є п'ять:

- **Дистанція влади** – розкриває проблематику нерівності у фізичних, або інтелектуальних даних у членів суспільства, що вбачається як основа їхньої нерівності при розподілі влади між людьми. Або, іншими словами, розуміння індивідами концепту влади як такої, що розподіляється між людьми сильнішими, або розумнішими. Низький рівень вказує на рівність у суспільстві, а високий - навпаки. Культури з високим рівнем дистанції влади, наприклад, більш схвально ставляться до авторитарного стилю управління, прикладом може слугувати Китайська Народна Республіка. У їхньому культурному середовищі сприймається звичним концепт нерівності залежно статусу людини при взаємовідносинах.
- **Індивідуалізм / Колективізм** – орієнтації, які визначають тип міжлюдських стосунків у конкретних групах, у свою чергу, вони розділяються на індивідуалістичну або колективістську орієнтації. Або ж ці характеристики вказують на те, як люди з певного середовища будуть діяти: індивідуально чи

спиратись на колективну модель. У першій люди дбають про своє найближче родинне оточення та про себе, у цій системі цінностей базовим є особистість людини і її право на висловлювання власних думок, можна підмітити, що в країнах, де провідною орієнтацією все ж є індивідуалізм, професійний ріст пов'язаний виключно з її навичками. У другій ж мова йде про сподівання людини на те, що спільнота та інші групи, з якими вони є соціально пов'язаними, але не є дуже близькими, їм допоможуть. При орієнтації на колективізм поняття «особистість» грає меншу роль, адже головним рушієм є колектив та його спільні досягнення, разом з тим відповідальність буде нести вся група людей. При такій орієнтації професійний ріст мало буде залежати від особистих навичок.

- **Мужність / Жіночність** – ціннісна орієнтація у контексті фемінності, слабке розділення ролей та мускулінності, сильне розділення ролей. У суспільствах з орієнтацією, де доміантними виступають цінності мускулінності, прерогативою у цінностях є самодостатність, досягання результатів та активність, у суспільствах фемінного типу домінуючими виступають прояви більш жіночих цінностей, а саме емпатія, розвиток, орієнтування на соціальну сферу, якість життя. Якщо узагальнити то в мужніх культурах, до яких можна віднести Великобританію, Німеччину, у їхніх середовищах гендерні ролі є чітко встановленими. А в фемінних культурах, представниками яких є такі країни, як Швеція або Норвегія, гендерні ролі не мають чітко визначених рамок та є розмитими [40].
- **Несприйняття невизначеності** – розуміється як ставлення до стабільності, соціуми, у яких домінує сильне несприйняття невизначеності, агресивніше ставляться до змін, а коли ті настають, то впадають у відчай, та у них підвищується рівень депресії. Суспільства зі слабким сприйняттям невизначеності готуються до неї, як наслідок, у разі певних подій менше піддаються дискомфорту. Якщо коротко, то ця орієнтація окреслює готовність суспільства до проривних інноваційних змін та їх імплементації у культурному просторі.

- Коротко / довгострокові орієнтації – показник того, наскільки пролонговано притаманно різним культурам зазирати у майбутнє та розбудовувати соціум навколо цього розуміння [41].

Свою лепту щодо дослідження ціннісних орієнтацій вніс і науковець Шалом Шварц. Він створив власну теорію цінностей, де дав їм визначення про те, що цінності – це широко мотиваційні цілі, які виражають те, що важливо для людей. Разом з тим, він є автором ціннісного опитувальника, який допомагає людині визначити свої ціннісні орієнтації. Цінності кожної людини виступають базовим елементом при формуванні особистості і уявлень про світ та себе в ньому. Звичайно ж, кожна людина має свої цінності, які може не розділяти інша персона, але структурувавши це поняття, можна дійти до певних висновків, до яких і дійшов Шалом Шварц, зобразивши їх у форматі шести основних рисб які притаманні цінностям:

- **Цінності як переконання** – у моменті активації людиною ціннісних суджень вони виступають як потік думок на основі попереднього життєвого досвіду, який сприяв формуванню в людини певних цінностей.
- **Цінності як жадані людиною цілі** – ця риса усвідомлюється як спонукання до певних дій, які, в свою чергу, допоможуть досягти результату, що відповідає цінностям індивіда. Наприклад, люди з цінностями справедливості є мотивовані її досяганням.
- **Цінності за межами конкретних дій та ситуацій** – риса вказує на те, що цінності можуть виражатись людиною без їхньої прив'язки щодо певних активностей та ситуацій. Наприклад, чесність як цінність людини може виражатись у різних ситуаціях.
- **Цінності як стандарти або критерії** - мають можливість керувати оцінкою, або вибором, зробленими людиною. Людина постійно піддається впливу цінностей, не помічаючи цього тому, що вони виступають як певний стандарт, або основний конструкт при власних діях та судженнях.
- **Цінності мають ієрархію по важливості:** цінності людини поділяються між собою за принципом пріоритету та відповідно мають свій порядок.

- **Відносна важливість сукупності цінностей має вплив на дії** – будь-яка поведінка чи ставлення має наслідки для групи цінностей, наприклад, відвідування церкви може відповідати ряду цінностей, наприклад, традицій та родини за рахунок гедоністичної цінності. Тобто між цінностями утворюється компроміс, який переходить у дію [42].

Шалом Шварц зміг скласти власну структуровану концепцію з окремих людських цінностей керуючись тим, що базові людські цінності є притаманними для всіх культур, і за допомогою їх слід шукати вирішення для питань, які ставить перед собою людство, адже можна зробити висновок, що займаючи певне важливе місце у всіх культурних середовищах, цінності представляють універсальні потреби нашого існування. Свою структуру цінностей він оформив у десяти пунктах:

- **Влада** – престиж, соціальний статус, домінування, авторитет;
- **Досягнення** – особистий успіх як показник компетентності щодо соціальних стандартів, успішність, або амбітність;
- **Гедонізм** – задоволення життям;
- **Стимуляція** – виклики у житті, його різноманітність, захоплення від життя;
- **Самостійність** – самостійність у виборі дій та мисленні, дослідження, допитливість, свобода, творчість;
- **Універсалізм** – вдячність, розуміння, толерантність, широкий кругозір, мудрість, соціальна справедливість, мир у світі, єдність з природою, захист навколишнього середовища;
- **Доброзичливість** – збереження, підвищення добробуту людей, з якими ви перебуваєте у частому особистому контакті, чесні, відповідальні, лояльні;
- **Традиція** – повага, відданість, прийняття звичаїв та ідей від традиційної культури або релігії, скромність, поміркованість;
- **Конформізм** – стримування імпульсів, які можуть нашкодити оточуючим, або порушити соціальні очікування чи норми, ввічливість, послухність, самодисципліна, повага до старших;

- **Безпека** – гармонія, стабільність суспільства, себе, стосунків, національна безпека, соціальний порядок, взаємність [43].

На нашу думку, структуровані цінності Ш. Шварца несуть у собі велику цінність для розуміння людей та суспільств. Вибрані ним та чітко розділені і пояснені цінності дійсно відображають певні патерни поведінки різних людей з різними цінностями, разом з тим, виділені ним цінності доповнюють наявні існуючі концепції ціннісних орієнтацій та розширюють розуміння цього питання завдяки лаконічності визначень та їх простого розуміння для людей, які жадають визначити, що є цінним для них, не сильно залучаючись у наукові терміни та фахові визначення. Його вклад у психологічну науку та дослідження феномену людських цінностей ми вважаємо важливим та якісним через створений ним авторський опитувальник ціннісних орієнтацій та передування цьому створення власної концепції людських цінностей.

1.3 Особливості впливу індивідуальних цінностей на субкультури та цінностей субкультури на індивідуальні цінності

Наші цінності та соціокультурні середовища, через які відображаються ідеали культури та цінних понять у новому інформаційному часі постійно змінюються. Останнім часом все гучніше у суспільствах лунає мова про формування нових пріоритетів особистості, соціум та вплив новітнього суспільства на індивіда [44], і ці питання є визначними для формування та розвитку субкультур. Згідно Оксани Лагоди, субкультурою можна називати систему норм та цінностей, що би відрізняла групу від більшості суспільства, вона формується під впливом багатьох факторів, а саме: релігія, вік, соціальна група, або за місцем проживання [45].

Тобто **субкультура - це такий соціальний феномен**, який об'єднує людей з великих культурних середовищ в більш локальні, в яких відбувається об'єднання за певними більш конкретними цінностями. Однак, важливо підмітити, що вони не відділяються від загальноприйнятої культури та норм в тому конкретному суспільстві, а просто знаходять в ньому однодумців та

людей зі схожим стилем життя і на основі цього долучаються до груп, які більше розуміють їхній стиль одягу, поведінку, та мають подібний стиль власної репрезентації суспільству [46].

Існує безліч субкультур, вони існували завжди у різних культурних середовищах та різних суспільствах, адже людям як високо розвинутим істотам притаманно шукати рішення для покращення свого життя, або покращення соціуму, та обирати те середовище, в якому б їм було комфортно. Разом з тим, потрібно зауважити, що саме різноманіття світу та його наповнення різними діаметрально протилежними великими культурами спонукало людство все більше розвивати бажання об'єднуватись та ділитись досвідом, і одним з інструментів цієї реалізації цілком є поняття «субкультура», в якій може знаходитись християнин та буддист, які, наприклад, є фанатами важкої музики, і на основі цього можуть комунікувати та ділитись своїми культурними особливостями.

На нашу думку, бажання знаходити та виражати себе у світі - це один з чинників утворення локальних груп, які допомагають розвивати в людині ті цінності та якості, які допоможуть їй стати тією особистістю, якою вона хоче бути, і культивування певних ідей, які виражає та чи інша субкультура, у цьому допомагає, адже, за нашими спостереженнями, на шляху становлення особистості кожна людина на певному етапі свого життя залучається у субкультуру, яка постійно видозмінюється, але структура її утворення та функціонування залишається незмінною. Відомий Соціолог Девід Рісман взяв до уваги те, що у великій громаді існує група людей, які дотримуються однакових моделей поведінки, він вбачав цю субкультуру як таку, яка має свої особливості у межах провідної культури [47].

Цінності суспільства і індивідів мають властивість трансформуватись та набувати нових форм, переступаючи через певні етапи розвитку культури та соціуму. Формування цінностей в масовій свідомості розвивалось сторіччями та тисячоріччями, під час входу в нову епоху, як фактор розвитку соціокультурного середовища, його перехід на новий етап, звичайно,

супроводжується певною кризою в суспільстві, коли люди мають навчитись формувати нові ціннісні сенси та орієнтири по-новому. Через такі етапи відбуваються суспільні суперечки, намагання віднайти баланс у розумінні світу та цінностей, які має сповідувати окрема культура, співставляючи попереднє розуміння життя через ціннісні орієнтири з новонабутими, задля загального блага. Наприклад, так званий «ефект Скаллі», що став культурним феноменом, який вклав свою лепту у перебудову цінностей в суспільстві та утворенню субкультур, суть якого полягає в тому, що молоді дівчата, дивлячись на жінку патологоанатома у серіалі, захоплювались її мужністю та ставили собі питання, що її спонукало до такої професії, через що у них виникало бажання йти у науку, перебираючи на себе образ жінки – науковця [48]. Цей ефект дає можливість зрозуміти те, що набуття нових цінностей в суспільстві спонукає до їхнього лобювання у соціумі, через вираз власного «Я», яке, у свою чергу, все більше підкріплюється та розвивається через залучення людини до певної субкультури.

Свого часу, на початку своїх витоків кожна релігія розвивалась як незначна субкультура у складі великих культурних середовищ, які мали різний устрій, філософію життя та власні традиції, які визначають та регулюють всі культурні відносини між членами того чи іншого суспільства. Разом зі своїм розвитком та видозміною у сфері впливу на культури кожна релігія накопичувала в собі ті чи інші звичаї, правила і традиції суспільства, на території якого розвивалась. Невід'ємною ознакою кожної великої релігії, яка розвивалась та утворювалась як субкультура, звичайно ж, є символи як ознака приналежності до такої культурної групи людей. Саме основні релігійні символи і були ознакою того, що людина починає сповідувати ті цінності, які стоять за цими символами, та на основі цього знаку бажає бути частиною середовища людей, яких об'єднує не тільки соціальна спільність того чи іншого регіону, а культивування у собі та відображення цінностей, які у вигляді архетипів пов'язані з релігійним символом, або каноном, якого дотримується та сповідує та група людей.

Для християн, наприклад, таким основним символом, який виділяв їхню групу, та на основі якого формувалась їхня субкультура в подальшому, була риба. Вона як символ знаходила відгук у людей, які, в свою чергу, беручи її за основу, формували навколо неї свої традиції та основоположні засади групи, культури та тих цінностей, якими володіли певні категорії людей. Християнство спершу - це була течія на території римської імперії, переважно людей бідних та знедолених, цінності яких скоріш за все базувались на доброті, адже так вони змогли б вижити. Але з часом із субкультури християнство посіло велике місце у житті великої кількості людей та замінило їхній ідолів та пантеон на концепт єдиного Бога, Отця і Сина. Таким чином, християнство стало цілою великою культурою, починаючи свій шлях від одного з багатьох релігійного субкультурного простору.

Уживаючи слово «субкультура», однією з перших думок буде згадка про тематичні групи молоді, такі, як панки, рокери, репери і т.д. Субкультури можуть бути віковими, наприклад, термін «юнацька субкультура», введений І. Конном, окреслює певну характеристику специфічного набору цінностей, норм поведінки, манери спілкування і т.д., які є притаманними субкультурам молоді, і він вважає, що специфічний набір цінностей, моралі та норм виражаються у них контр мистецтвом, у вигляді розписаних тротуарів, або будинків і стін [49]. Загалом, маючи свої певні правила норм, субкультури здатні формувати майданчик для людей, які розділяють спільний спосіб мислення та способи відображення цінностей.

За своєю природою субкультури як певні окремі формування у великих середовищах є дуже цікавим та різноманітним поняттям, яке за змістом об'єднує однакові категорії людей із різним світоглядом, але які, наприклад, розділяють любов до того самого жанру музики. Кожен з них, безумовно, є носієм певних ідей та цінностей, які найкраще знаходять своє відображення саме у групі, де кожен її член відтворює цей самий світогляд. Навіть певне «хобі» мотивує нас залучитись до певної субкультури.

Субкультура, загалом, також є певним соціальним організмом, який виражає певні культурні потреби та інтереси, адже може статись так, що культура не зможе задовільнити інтереси та потреби певної групи молодих людей, і тоді субкультура є тою, що наче зменшує тиск загальної культури на особистість [50]. Зазвичай цінності національних культур мають характер спаду на противагу зразкам масової культури, які мають великий вплив особливо на молодь, під плином часу, масова культура вибудовує певні архетипи та формує певні ціннісні орієнтири, на різновидах яких вибудовуються окремі субкультури, наприклад, на даний момент масова культура великою мірою базується на західному стилі життя, музичному жанрі реп, що спонукає до розвитку субкультур реперів, музичних продюсерів. Все більше людей переймають цей стиль життя та залучаються саме до цих субкультур через певні цінності, які вони переймають через пісні, стиль життя артистів.

ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 1

Питання визначення цінностей та ціннісних орієнтацій хвилювало багатьох дослідників у різний часовий період. Із кожним етапом розвитку психологічної та інших дотичних до неї наук утворювались нові сенси та все новіші терміни, які допомагали різним дослідникам збагачувати науку про людину своїми статтями та роздумами. Цінності - це цікаве психічне явище, яке визначає мотивацію людини та її сприйняття світу, цінності людини можуть видозмінюватись. Першими ціннісними засадами можна вважати наративи з казок, адже образ персонажа - це набір його цінностей, і дитині подобається той чи інший персонаж залежно від його погляду на світ. З часом людина розвивається і, щоб стати зрілою особистістю, вона повинна володіти чіткими ціннісними орієнтирами, через які зможе проявляти себе та свою волю, у процесі досягнення своєї мети. Людські цінності за своєю природою мають різний характер у різних людей, для одних людей цінності соціального характеру є найважливішими, і особистість будує своє життя відносно такого сприйняття світу, для інших же людей цінним може бути сім'я, і вони будуть робити все заради цього, щоби сформувати свою родину. Цінності є різними і

кардинально протилежними, тому люди можуть не знаходити між собою контакт, адже не розуміють дій свого візаві, який робить щось незрозуміле для цієї людини, що би задовільнило його цінності, і навпаки.

Феномен цінностей є дуже цікавий сам по собі, адже він вибудовує свою структуру та формується у психіці людини протягом всього життя, і на це впливає в цілому соціальний контекст, тобто набір певних характеристик, які існують в конкретному суспільстві, здатні формувати цінності в індивіді, або зробити його ретранслятором вже прийнятих орієнтацій, які в своїй основі мають певний образ, на якому і вибудовується значення певної з цінностей. Основними, згідно концепції, положеннями вважаються життєвий досвід та морфологічна концепція, а національна ментальність, релігійна філософія, архетип та середовище -, це похідні значення які мають другорядний характер.

На основі теоретичного аналізу феномену цінностей нами була створена гіпотетична модель даного психічного явища (рис.1).

Рис.1. Гіпотетична модель феномену цінностей

Ця модель у своїй основі має певну ієрархію, стрижнем якої виступають життєвий досвід та морфологічна концепція. Такі фактори впливу на формування цінностей, як національна ментальність, середовище, релігійна філософія та архетип, вважаються похідними від життєвого досвіду та морфологічної концепції, більш детально цю концепцію можна викласти так:

Морфологічна концепція – це ідея того, що людина формує свої цінності залежно від вже сформованого образу, і ретранслює цінності, які їй притаманні не як суб'єктивну, самосформовану реальність, а як співставлення певного образу і подальше його відображення саме через цінності. Тобто, згідно концепції, наприклад, цінності гуманізму - це не орієнтація, яка сама сформувалась в індивіда, а ретрансляція нею, наприклад, образу Бога. Так само ціннісна орієнтація людини на справедливість та високі ідеали може вказувати на образ середньовічного лицаря, або похідне до того.

Важливим є те, що морфологічна концепція тісно пов'язана із життєвим досвідом, суть якого полягає у знайомстві людини зі світом, і це є похідним значенням при усвідомленні того чи іншого явища або процесу.

Морфологічна концепція може здатись подібною до визначення архетипу, але все ж це не одне й те ж. Архетип - це певний образ, через який ми сприймаємо та даємо оцінку тій чи іншій людині або ситуації, в яких вбачаємо спільні риси, що можуть скласти логічний ряд сукупності вихідних положень. Морфологічна концепція ж пропонує інше бачення. Вона базується на тому, що маючи в пам'яті певні образи при стиканні з активністю, яка починає процес нашого ціннісного аналізу, особистість у площині вираження власних цінностей ніби перевтілюється у той образ, який тісно пов'язаний з тою цінністю. Може також здатись, що це є результатом певного архетипного образу, в певній мірі це так, але загалом наша психіка перевтілюється в образ, а не згадує певні елементи, відтворення яких окреслюється поняттям архетип. Таким чином, при потребі відобразити цінності ми ніби перетворюємось у вже явний образ, який пов'язаний із цінністю, також наші цінності формуються в першу чергу від життєвого досвіду, через який ми плекаємо образи та сенси та

від морфологічної концепції, згідно якої при знайомстві з певними образами ми відкладаємо у несвідомому їхній вигляд. Ці образи в певні етапі життя ретранслюємо в своїй голові та виражаємо цінності, залежно від цілісного сталого образу.

Найбільший вклад у пізнання людиною людської природи та її сутності зробили звичайно ж психологи, які завдяки своєму бажанню дослідити людську природу не зупинялись на дослідженні індивідуальності, а намагались пов'язувати вирішення питань, поставлених ними у наукових роботах шляхом створення повної картини щодо того, як цінності утворюються в людини, та який вплив на неї має той чи інший соціум. Нами було розглянуто визначення ціннісних орієнтацій та цінностей вітчизняного науковця Віталія Войтка. Розкрили бачення визначення цінностей з точки зору Гордона Олпорта, який з Евартом Верноном створили теоретично обґрунтований опитувальник, що вимірює особистісні цінності. Нами було проаналізовано ціннісні орієнтації різних культурних середовищ у контексті наукових доробок щодо дослідження крос культурних середовищ Фреда Стродтбека та Флоренс Клакхон, які припустили, що існують певні питання загальнолюдського характеру, які притаманні всім культурам, на які всі люди на землі шукають відповіді, паралельно з цим вони створили певну структуру ціннісних орієнтацій, які є притаманні для кожної з культур. Нами було проаналізовано класифікацію цінностей соціолога Г. Гофстеде, який був одним з перших дослідників, що досліджував цінності між культурами. Його наукова праця була особлива тим, що він намагався визначити набір цінностей, які поділяє група осіб, що належить до того самого регіону або країни. Науковець описував вплив культури суспільства на цінності особистості та їхній вплив на індивіда. Також він є автором концепції типології культурних вимірів, яка в концепції його дослідження дає відповіді на цінності суспільства через авторську класифікацію ним було визначено такі виміри:

- Дистанція влади
- Індивідуалізм / Колективізм

- Мужність / Жіночність
- Несприйняття невизначеності
- Коротко / довгострокові орієнтації

Ми також розглянули дослідження відомого науковця Шалом Шварца та його бачення щодо питання ціннісних орієнтацій. Він є автором ціннісного опитувальника для визначення ціннісних орієнтацій та наукової концепції особистісних цінностей, особливістю його розуміння питання цінностей особистості є те, що він бачить цінності як мотиваційні цілі, які визначають те, що є важливим для людей.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ДІАГНОСТИКИ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ

2.1 Аналіз підібраних методик

Отже, для проведення дослідження цінностей молоді у різних культурних середовищах нам потрібні були методики, які б досліджували респондентів, а саме їхній демографічний розподіл, для кращого розуміння та селекції молоді, які перебувають в різних культурних середовищах, їхнього віросповідання, повного та якісного розкриття їхніх цінностей, для подальшого дослідження результатів та визначення більш пріоритетних соціальних цінностей та можливості кореляції цінностей особистості досліджуваних з культурними середовищами, які пов'язані з залученістю респондентів до релігійної культури.

Нами були підібрані методики, які дозволять:

- Повністю розкрити поставлені запитання;
- У повній мірі дослідити культурні середовища молоді;
- Визначити їхнє віросповідання та ступінь залучення у віру;
- Дослідити та порівняти їхні ціннісні особливості.

А саме, на нашу думку, найкращими методиками для проведення нашого дослідження, які в повній мірі зможуть відобразити відповіді на поставлені завдання є:

1. Анкета Йозефа Біннебезеля: Демографічний розподіл дослідження популяцій (джерело досліджень: авторське дослідження Йозефа Біннебезеля (Польща) за участю та залученням з української сторони Галини Католик.

2. Методика «Експрес – Діагностика соціальних цінностей особистості». Її основою є опитувальник, що дає змогу визначити спрямованість:

- професійної;
- фінансової,
- сімейної, соціальної,
- суспільної,
- духовної,
- фізичної,

- інтелектуальних цінностей.

Інструкція: Вам запропоновано 16 тверджень. Оцініть значущість кожного з них для себе за схемою: від 10 (неважливо) до 100 (дуже важливо).

3. Модифікований авторський опитувальник «Я сьогодні» Т. Гурської (модифікація Г. Католик)

Інструкція: Загальна характеристика опитувальника: опитувальник розроблено для дослідження соціально-психологічних аспектів життя віруючих з урахуванням соціально-психологічних, особистісних особливостей та аспектів самосвідомості цих людей із застосуванням психосемантичного аналізу та психометричного методу дослідження. Опитувальник містить три блоки:

- Шкала інтенсивності психотравмуючих впливів – гострі психотравми менше 6 місяців
- Шкала інтенсивності психотравмуючих впливів – гострі психотравми більше 6 місяців
- Цей блок опитувальника містить асоціативний експеримент «Переживання в контексті віри»

Нами була сформована структура проведення дослідження, яка складається з трьох основних етапів, кожен з яких доповнює один одного та допомагає нам якнайкраще визначити та дослідити питання, поставлені у нашій роботі. Дослідження було проведене в 3 основних етапи, кожен з яких потрібен для формування нами цілісної картини відповідей щодо поставлених завдань:

- Побудова гіпотетичної моделі.
- Вибір методик та проведення дослідження респондентів із перевіркою гіпотетичної моделі.
- Опрацювання та аналіз даних.

2.2 Форма проведення дослідження

Методики були складені у одну групу, основною методикою, яка відкривала дослідження була «Анкета Йозефа Біннебезеля: Демографічний розподіл

дослідження популяції», яка склала основні групи респондентів, які після визначених у цій анкеті питань мали доступ до інших методик, що при реалізації проведення нами аналізу зіграє ключову роль для формування висновків дослідження у повній мірі шляхом співставлення визначених основних досліджуваних груп молоді та окремих особистостей з цінностями кожної окремої особистості досліджуваного.

Методики для дослідження демографічного розподілу молоді та їхніх особистісних особливостей та соціальних цінностей були детально вибрані та якісно реалізовані для отримання результатів дослідження. При пошуку методик для проведення досліджень ми керувались актуальністю питань в методиках та їхньою потенційною цікавістю для респондентів, адже нашим пріоритетом було зручне для проходження оформлення методик та формування найкращого отриманого досвіду досліджуваними при проходженні ними цих методик. Запропоновані нами методики були реалізовані на базі інтернет додатку Google форми, спеціалізованого додатку для можливості проходження у ньому опитувань та методик. Опитування склалися із:

- назви методики,
- короткого опису методики,
- сформованих питань у вигляді вибору запропонованого варіанту та власного написання відповіді, залежно від методики.

Проходження методик через інтернет додаток наразі є найзручнішим способом отримання даних для можливості їхнього подальшого дослідження, адже застосунок Google форми є зручним для проведення у ньому опитувань, як для дослідників, так і для респондентів, через інтуїтивне розуміння та простоту пропонованого інтерфейсу. Також важливим фактором у виборі проведення досліджень через запропоновані нами методики для проходження через мережу інтернет є повномасштабна війна, і для більшого охоплення потенційних респондентів ми прийшли до висновку, що зручність інтернет ресурсу та мережі інтернет є тим фактором, який зможе найкраще забезпечити

реалізацію проведення дослідження та забезпечити цікавість їх проходження у респондентів.

Ми розуміли, що основними досліджуваними є молодь та представники ранньої зрілості, в середньому віком від 17 до 27 років, саме тому орієнтація на зручність при підборі запропонованих методик виражалась у відносно невеликому списку запитань у методиках, щоб досліджувані не витрачали занадто багато часу при їхньому проходженні, адже це могло виразитись у зникненні зацікавленості до дослідження та, відповідно, як результат, халатному ставленні при виборі, або написанні відповіді до питань у методиках. Також нами було відібрано для дослідження 60 людей, що в повній мірі забезпечить формування нами висновків дослідження через достатню кількість опитуваних.

РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МОЛОДІ ТА ЇХНЬОГО КУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА

3.1. Аналіз характеристики досліджуваних

Виходячи з теми особливості ціннісних орієнтацій молоді в різних культурних середовищах, та задля вирішення поставлених нами у роботі завдань, а саме дослідження культурного середовища молоді, їхнього віросповідання, ми почали з визначення кола респондентів, їхнього віку, статі, віросповідання, ступеня релігійності та місця проживання, що виступають факторами для кращого розуміння та подальшого аналізу притаманних їм ціннісних орієнтацій та їхнього культурного середовища, для цього під час проходження першого етапу дослідження, нами була вибрана методика «Авторське дослідження Йозефа Біннебезеля (Польща) за участю та залученням з української сторони Галини Католик». На нашу думку, саме ця методика в повній мірі розкриває можливість дослідження респондентів, адже чітко вивірені у ньому питання та їхня різносторонність щодо виявлення демографічного розподілу дають нам змогу в повній мірі скласти уявлення про групу досліджуваних нами людей і відштовхуватись від цих параметрів при дослідженні на наступному етапі.

Із цієї методики було винесено на розгляд до магістерської роботи та проаналізовано результати не всього обсягу питань у методиці, а саме тих питань, які якнайкраще дадуть нам змогу скласти уявлення щодо культурного середовища досліджуваних, а саме, з методики було винесено на розгляд та проаналізовано такі питання:

- Громадянство
- Вік
- Стать
- Віросповідання
- Ступінь релігійності
- Місце проживання

Отже, на першому етапі проходження дослідження, яке визначає демографічний розподіл за допомогою методики «авторське дослідження Йозефа Біннебезеля (Польща) за участю та залученням з української сторони Галини Католик» всього прийняло участь 60 осіб, які брали участь і в інших етапах загального дослідження щодо визначення приналежності до культурного середовища та ціннісних орієнтацій. Серед них особи різного віку, віросповідання, соціального статусу та статі що буде надалі продемонстровано у вигляді діаграм. Середній вік опитуваних коливається в діапазоні від 17 до 27 років. Більшість опитуваних, а саме 52 особи - це жінки. Більшість опитуваних за віросповіданням є православними, також найбільше респондентів є носіями середнього ступеню релігійності. Також більшість опитуваних проживають у великому місті. З анотації до розгляду більш детального аналізу дослідження можна визначити, що респонденти є носіями різних цінностей та ціннісних орієнтирів, разом з тими вони належать до одного культурного середовища, що виражається у тому, що всі досліджуванні є громадянами України, вони живуть у різних по площині місцевостях та сповідують різну релігію з різним рівнем залученості в неї. Завдяки проаналізованим питанням, які були винесені на першому етапі дослідження, ми маємо змогу якісно та різнопланово визначити вплив культурного середовища на цінності респондентів. Важливим буде зауважити, що попри те, що зараз у нашій країні відбувається повномасштабна війна, вони знайшли можливість пройти дослідження, завдяки чому ми зможемо проаналізувати результати опитування.

До уваги пропонується наочно розглянути результати методики «авторське дослідження Йозефа Біннебезеля (Польща) за участю та залученням з української сторони Галини Католик» у вигляді таблиць та діаграм, які наочно репрезентують дані результатів опитування.

Ми почнемо огляд результатів проведеного нами дослідження з визначення приналежності до громадянства, результати можна побачити на діаграмі (Рис. 3.1.1 Громадянство).

Рис. 3.1.1. Громадянство

Як було зазначено вище, ми почали розгляд результатів з громадянства опитуваних, на діаграмі (Рис. 3.1.1) можна побачити, що всі опитувані є громадянами України, з чого ми вже можемо зробити висновок, що кожен респондент перебуває у одному великому спільному культурному середовищі, у межах однієї країни, тобто всі респонденти попри те, що є представниками одного громадянства, разом з тим належать до різних субкультур, та мають різне віросповідання, вік, стать та різний соціальний статус, що, безумовно, впливає на цінності індивіда, ті, які він сповідує та ті, які він транслює у суспільство.

Наступним кроком розгляду результатів демографічного розподілу було визначення віку респондентів.

Вік
60 відповідей

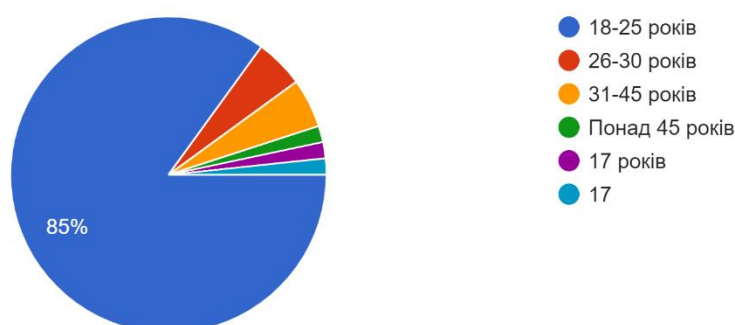

Рис. 3.1.2. Вік респондентів

На діаграмі (Рис. 3.1.2. Вік респондентів) можна побачити, що ми мали широке коло вікового діапазону опитуваних, до уваги під час проведення нашого дослідження, нами було обрано респондентів, вік яких коливається в діапазоні від 17 до 27 років, з чого можна зробити висновок, що молоді цікаво проходити дослідження, які фокусуються на особистості опитуваного та розкривають її, не вимагають відповідей на питання щодо особистих речей, якими би досліджуваний не хотів ділитись, які би були некоректними для особи. Тобто в методиці пропонувалось дати відповіді на питання більш загального характеру щодо розкриття демографічного розподілу у контексті загального дослідження про культурне середовище та ціннісні орієнтації молоді.

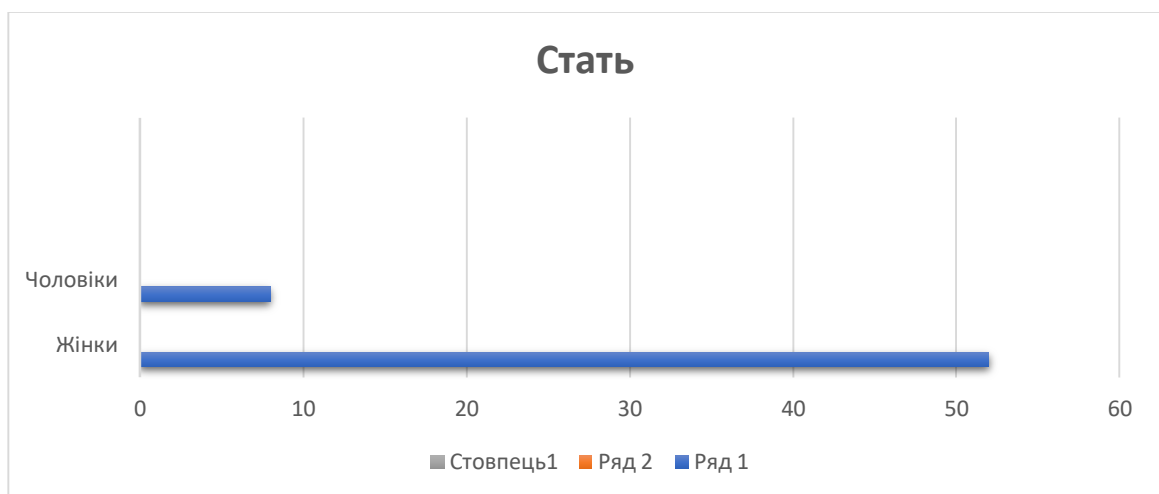

Рис. 3.1.3. Стать

На діаграмі (Рис. 3.1.3 Стать) можна наочно побачити, що більшість опитуваних, а саме 52 особи - це жінки, що приводить до думки про більшу залученість жінок до проходження опитувань різного характеру та до більшого прояву інтересу до психології, на відміну від чоловіків, вони проявляють свою більшу активність та зацікавленість відносно досліджень шляхом приділення свого часу для проходження дослідження.

Найбільш розповсюджена віра серед респондентів - це православ'я, другою ж домінуючою релігією серед опитуваних є греко-католицизм, це можемо побачити на діаграмі (Рис. 3.1.4 Віросповідання). Ці дві домінуючі в

опитуванні, серед респондентів релігії мають свої обряди, наприклад, залежно від літургійного року формуються різні традиції. Кожна віра як важливий історично сформований елемент кожного суспільства слугує як суспільний конструкт, який формує цінності того чи іншого суспільства та визначає стиль їхнього життя щодо власних релігійних традицій, наприклад, у мусульман заведено молитись на священну для них реліквію Кааба, яка знаходиться у місті Мекка, у християн різних течій подібної традиції немає, натомість у них є обов'язок відвідувати літургії на свята і в неділю. Для нашого культурного середовища найбільш притаманними релігіями є православ'я та католицизм, відповідному цьому наш народ розвивався у контексті християнства, так само, як представники центральної Європи та США відповідно, проаналізувавши різні культури можна дійти до висновку, що культури, які сповідують християнство тої чи іншої течії, мають тенденцію до свободи і права вираження особистості та типу правління, при якому найбільшою цінністю є права та свободи кожної окремої людини, тоді як представники інших релігій на території своїх культур формують цінності суспільства та людини з концепції підпорядкування засадам священного релігійного писання, або філософському ставленні до життя, коли християнські культури формують свої цінності виходячи від особистісно орієнтованої концепції.

Рис. 3.1.4. Віросповідання

На діаграмі (Рис. 3.1.4 Віросповідання) видно що опитувані ісповідують різну віру, а саме:

- Православні (41%)
- Греко-католики (32%)
- Без релігійного напрямку (15%)
- Атеїсти (7%)
- Католики (3%)
- Інша віра (2%)

Виходячи з діаграми, можна констатувати те, що у нашому культурному середовищі в загальному домінує християнська віра різних напрямів, що все ж вказує на одну велику культурну спільність, об'єднану релігією, але з фактором певного розділення, різновиди якого в цілому не відіграють ведучу роль для констатування того, що опитувані існують в різних культурних середовищах. Але все ж в середині цього великого середовища існують дві основні течії християнства, які впливають на цінності опитуваних та їх бачення життя [51].

Діаграма (Рис. 3.1.5 Ступінь релігійності) вказує на ступінь релігійності досліджуваної нами молоді.

Рис. 3.1.5. Ступінь релігійності

На діаграмі ми можемо побачити, що ступінь релігійності серед досліджуваної нами молоді має різне значення, в середньому із шістдесяти

нами опитуваних найбільшим рівнем ступеня релігійності виступає середній, а саме такому рівню залученню в релігію відповідає 34 респонденти.

Високий та Низький ступінь мають по 9 молодих людей, у восьми ж вона відсутня.

Підсумовуючи діаграму, можна підкреслити, що серед опитуваних нами людей все ж більшість має середню ступінь релігійності, з чого вже можна свідчити, що респонденти не просто мають якісь власні цінності, які би сформувались під впливом соціуму, а натомість не просто сповідують, або підтримують та ретранслюють ті цінності, які презентує сама релігія, до якої вони належать. Тобто можна говорити про те, що на формування цінностей та ціннісних орієнтацій більшості опитуваних все ж великий вплив має саме релігія, яку вони сповідують, адже середня ступінь релігійності може вказувати на те, що у респондентів цінності за тим, як вони утворились і як проявляються мають збалансований характер між першоджерелами ціннісних концепцій між такими, як релігійні поняття та соціальні норми і схильності людини та її бажань.

На діаграмі (Рис. 3.1.6 Місце проживання) ми бачимо, що найбільша кількість респондентів, а саме 19, живе у великому місті. Найменше ж досліджуваних, яких 11, проживає у маленькому місті.

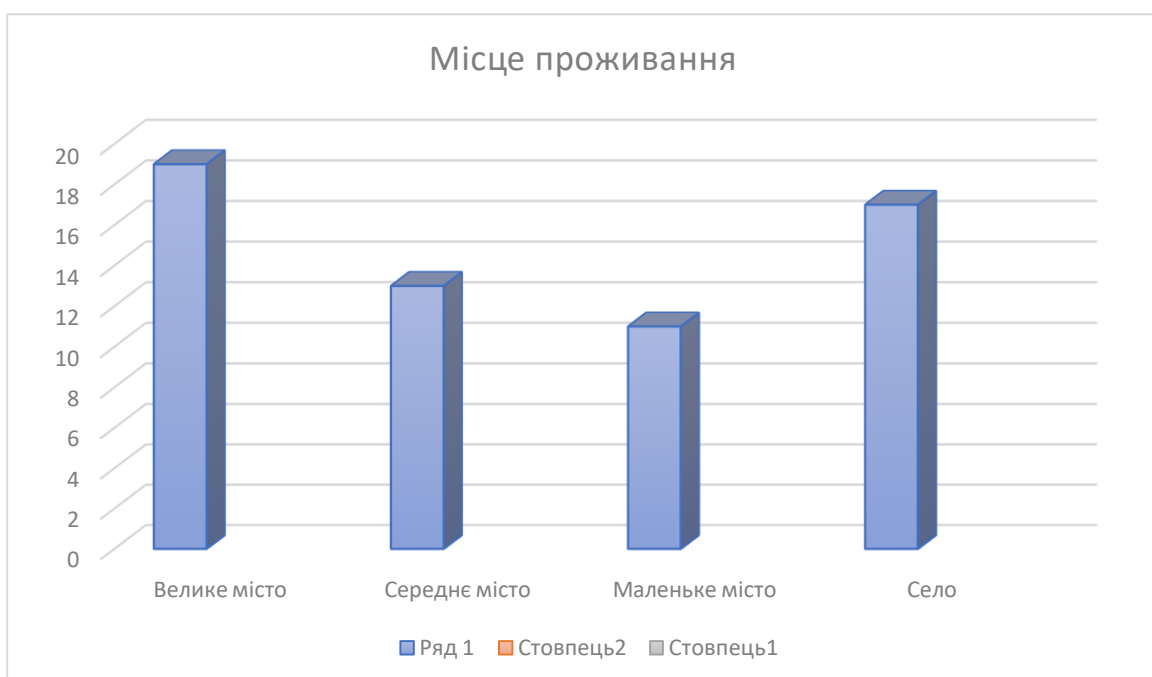

Рис. 3.1.6. Місце проживання

Отже, звичайно ж, на досвід, отриманий людиною в житті, впливає не просто соціальне оточення, а місце в якому людина проживає. Адже виходячи з характеру місцевості, в якій людина проживає, можна мати певні стереотипні уявлення про неї та про її систему цінностей. Фактор культурного середовища великого міста має свої особливості, визначені тим, що зазвичай великі міста притягують людей, які, проживаючи в менших містах, або в селах, прагнуть перебраться у велике місто задля задоволення власних потреб та, на їх думку, зміну середовища, яке би в більшій мірі відповідало її системі цінностей. Або ж бажання людини бути частиною великого середовища, де б вона змогла, теоретично, з більшим шансом знайти відповідне для неї коло спілкування, або приєднатися до однієї із вже існуючих субкультур, де б вона могла задовольняти потреби власних цінностей, або в більшій мірі виражати себе у тому векторі, що був би відповідним до її системи цінностей.

Важливим під час дослідження, на нашу думку, було також додатково дослідити рівень залучення у військові дії респондентів, адже вплив цього фактору під час нашого дослідження щодо питання ціннісних орієнтацій особистості того чи іншого культурного середовища не треба виключати як такий, який в певній мірі впливає на особистість та її життєві орієнтири.

Рис. 3.1.7. Ступінь залучення у військові дії респондентів

Як ми бачимо на графіку, переважно респонденти мають низький рівень залученості у військовій дії, з чого ми можемо зробити висновок, що на даний момент при проходженні дослідження цей фактор не сильно впливає на особистість людини та на можливу зміну її ціннісних орієнтацій.

3.2. Дослідження особистісних цінностей молоді

Для дослідження особистих цінностей нами була обрана методика Експрес – Діагностика соціальних цінностей особистості. Задля більш детального дослідження цінностей ми будемо аналізувати кожне окреме питання, адже у них розкриті певні види життєвих пріоритетів, показники яких, у свою чергу, вказують на цінності тої чи іншої людини, що є важливим для нашого дослідження.

Для більшої конкретизації при аналізі даних ми відштовхуємось від такої системи:

10 – 50 (має цінність, але другорядну)

50 – 70 (має високу цінність)

70 – 100 (має найвищу цінність)

Виявлення найбільш притаманних цінностей у досліджуваних, які взяли участь в нашому дослідженні, дозволять проаналізувати повну картину співвідношень молоді у різних культурних середовищах, в саме між молодими людьми, які сповідують православну та греко-католицьку релігію.

1. Захоплююча робота, яка приносить задоволення.

61 відповідь

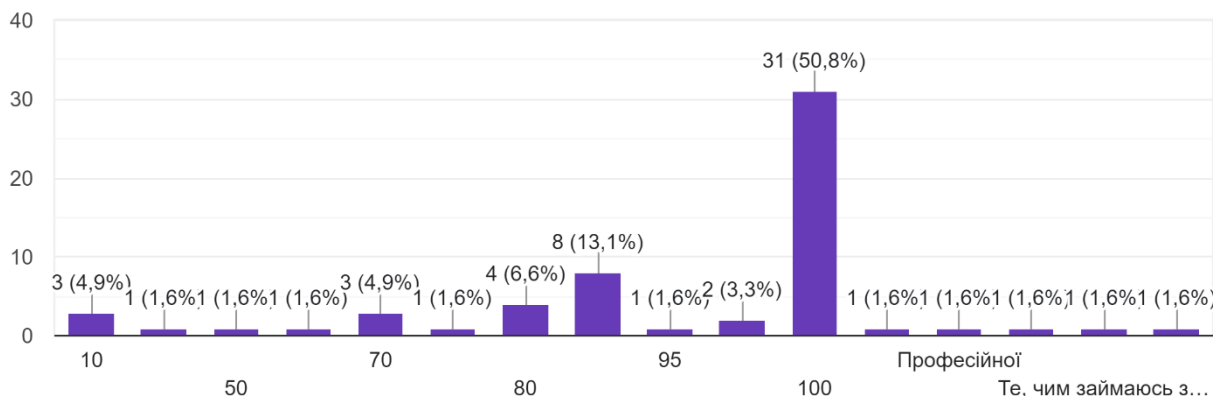

Рис. 3.2.1 Омріяна робота

На таблиці (Рис. 3.2.1 Омріяна робота) більшість опитуваних, в саме 31 респондент, виставивши 100 балів (дуже важливо), показали нам, що для них цікава робота, яка приносить задоволення, має найвищу цінність. Звичайно ж, це ще може вказувати на мотивацію людини та на те, що така робота, в якій вона черпає натхнення та отримує задоволення, є показником прояву високого рівня власних цінностей професійного характеру. Тобто для цих респондентів притаманним є висока цінність роботи, яка їм до душі. 10 опитуваних визначили від 80 – 90 балів, що вказує на те, що цінність такої роботи, яка приносить задоволення, для них висока, але все ж не на першому місці в ієрархії їхніх цінностей.

2. Високооплачувана робота.

61 відповідь

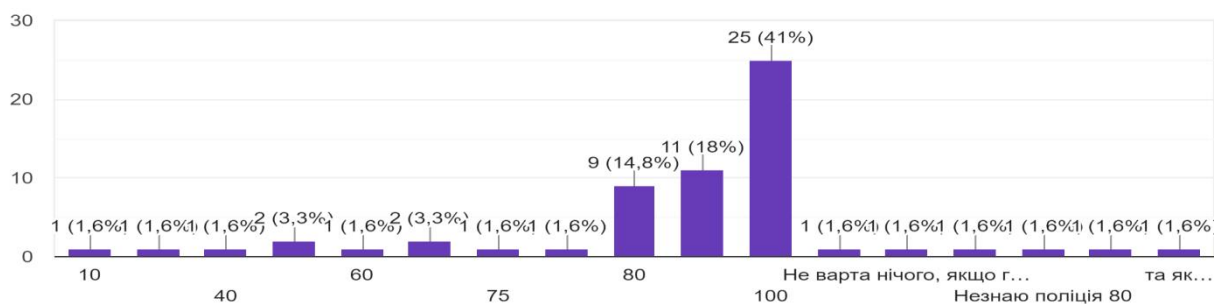

Рис. 3.2.2 Високооплачувана робота

У наш час дуже важливим фактором є висока зарплата, що додатково підтверджує ця шкала, згідно якої (рис.3.2.2 Високооплачувана робота) можна встановити, що для 46 людей висока зарплата має найвищу цінність. Отже, характер їхній цінностей має фінансову спрямованість.

3. Вдале одруження або заміжжя

61 відповідь

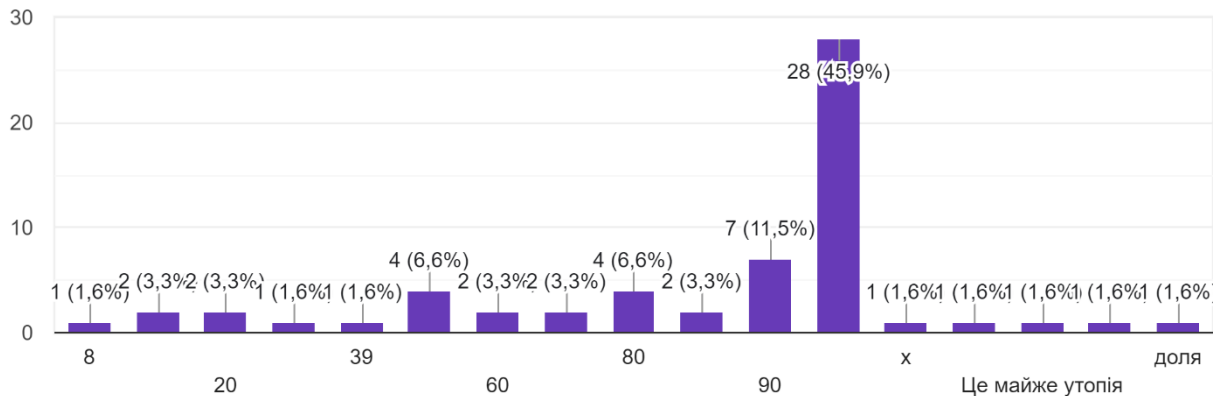

Рис. 3.2.3 Одруження/ Заміжжя

Одруження є одним з елементів життя, яке стається з більшістю з людей та доповнює його. Бажання одружитись вказує на виражену цінність сімейної направленості, адже це створення нової ланки суспільства та в подальшому бажання мати дітей [52]. У контексті нашого дослідження це є дуже цікавий для дослідження пункт, адже переважно християнська культура береже традицію сім'ї та сприяє розвитку інституту шлюбу. Взагалі одруження для кожної з релігій, особливо для греко-католиків та для православних, є важливою традицією, і відповідно люди, які живуть у християнському середовищі, можуть мати цінність сім'ї та одруження на більш високому рівні, ніж інші люди. Отже, найбільш значущими для себе вдале одруження вибрало 28 людей. В середньому для всіх досліджуваних ця цінність є високою.

4. Знайомство з новими людьми, соціальні заходи.

61 відповідь

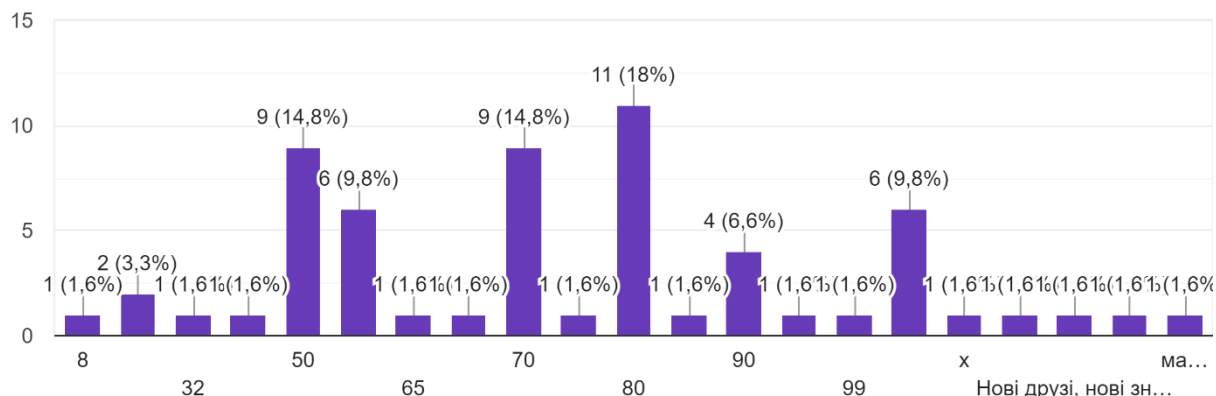

Рис. 3.2.4 Соціальна спрямованість

Ця соціальна цінність вказує на важливість людини перебувати в оточенні інших людей, або в певному середовищі чи культурному просторі. В середньому, відштовхуючись від (Рис. 3.2.4 Соціальна спрямованість), робимо висновок, що більшість респондентів оцінили цю цінність від 50 до 80 балів. Отже, для більшості досліджуваних соціальна ціннісна орієнтація має високий рівень. Це може вказувати на бажання цих людей вести активне соціальне життя, і тому, що ця ціннісна орієнтація має високий характер для більшості, їхня мотивація часто залежить від фактору соціалізації. Через знайомство з новими людьми вони здатні краще пізнавати себе, ділитись думками та наповнюватись новими ідеями. У контексті кожної культури є дуже важливим її розвивати, і це якраз таки можливо завдяки новим знайомствам та соціальним заходам, через які, в свою чергу, люди можуть знаходити нові знайомства та вибирати певну субкультуру, або групу людей, цінності яких притаманні тим, в кого є високий рівень ціннісної соціалізації.

Цінність обраної людиною релігії - це вимір того, наскільки вона готова слідувати релігійним обрядам та сповідувати відповідний до релігії образ життя. На діаграмі (3.2.6 Релігія) ми бачимо, що серед опитуваних цінність релігії має високий рівень.

7. Спортивні вправи.

61 відповідь

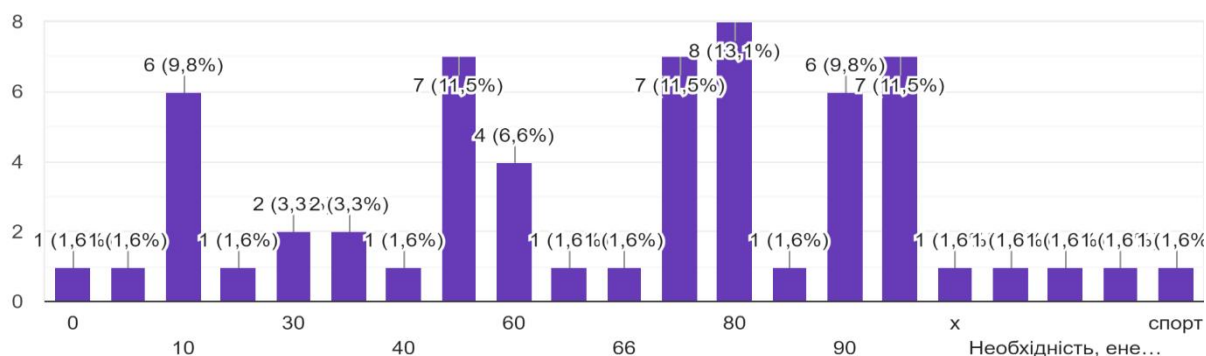

Рис. 3.2.7 Фізична активність

Бажання виглядати красиво і мати хороший настрій - це дуже важливо для кожного з нас. Спортивні вправи сприяють розвитку і тренуванню нашого тіла, також такі вправи допомагають привести себе у порядок. Серед опитуваних переважна більшість все ж визначила для себе цінність проведення спортивних вправ, згідно таблиці (Рис. 3.2.7 Фізична активність), в діапазоні 50 – 100, що, у свою чергу, вказує на високий рівень цінності для респондентів. Тобто вправи - це цінності фізичної направленості, які спрямовують людину до самовдосконалення та підтримки свого духу і психічного стану.

8. Інтелектуальний розвиток.

61 відповідь

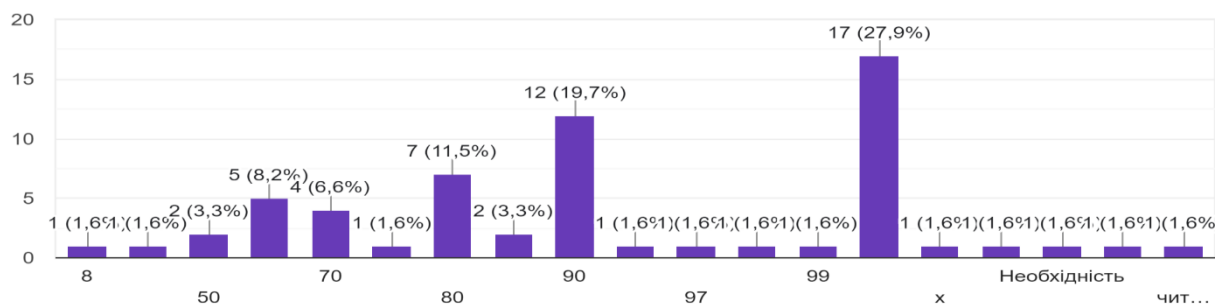

Рис. 3.2.8 Інтелектуальна спрямованість

Прагнення до інтелектуального розвитку відноситься до спрямованості цінностей інтелектуального характеру, тобто наявність високого рівня цінності у людини цієї спрямованості вказує нам на її бажання більше пізнавати світ та розвиватись, самовдосконалюватись. На таблиці (Рис. 3.2.8 Інтелектуальна спрямованість) ми можемо побачити, що досліджувана нами молодь переважно має високий рівень цінності інтелектуального розвитку, що може свідчити про їхню залученість у пізнання світу та загальний високий рівень того суспільства, в якому вони перебувають.

9. Кар'єра.

61 відповідь

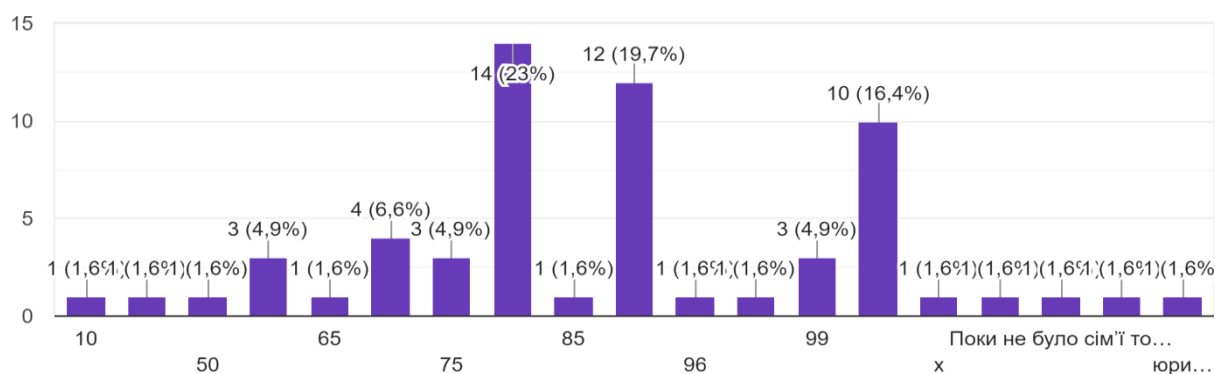

Рис. 3.2.9 Кар'єра

Фактор кар'єри є доволі важливим, багато людей незалежно від своїх цінностей бажають якісно сформуватись у професійному плані. Маючи кар'єру за цінність високого рівня, така людина здатна долати перешкоди задля підвищення по службі та професійного розвитку.

10. Красиві машини, одяг, будинок тощо.

61 відповідь

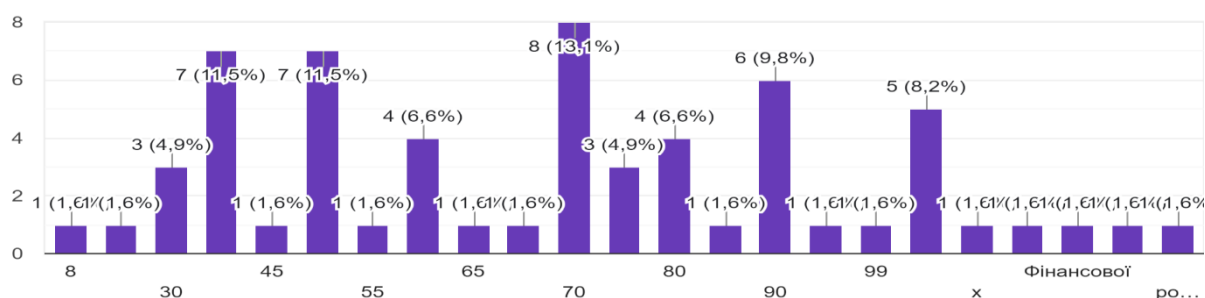

Рис. 3.2.10 Матеріальні цінності

На (рис. 3.2.10 Матеріальні цінності) ми можемо побачити, що для досліджуваних матеріальні цінності є вартісними. Зазвичай матеріальні цінності - це результати нашої роботи або показник соціального статусу. У наш час дуже важко не прагнути до атрибутів добробуту, і це питання розкрило нам те, що все ж в нашому суспільстві матеріальні речі мають велике значення, але не завжди вони є цінностями, які є для людей найважливішими. В середньому, згідно цього опитування, можна дійти до висновку, що атрибути добробуту є важливими у нашому культурному середовищі. Що, у свою чергу, може свідчити про баланс між фінансовими та духовними цінностями, обидві з яких у високій мірі притаманні нашому культурному середовищу.

11. Проведення часу в колі сім'ї.

61 відповідь

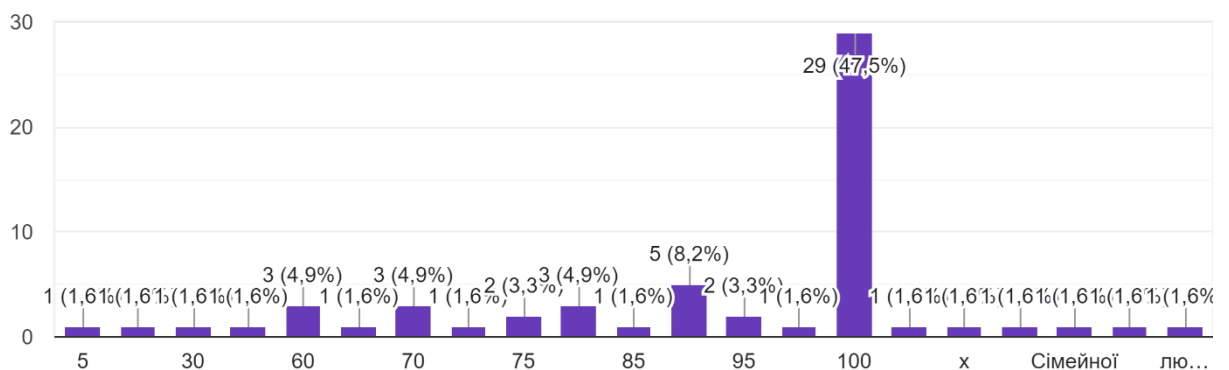

Рис. 3.2.11 Сімейна цінність

На (Рис. 3.2.11 Сімейна цінність) зображено результати питання сімейних ціннісних орієнтацій, а саме проведення часу в колі сім'ї. Відштовхуючись від нього, ми можемо констатувати про переважно високий рівень орієнтації на сімейні цінності, на це вказують високі бали щодо питання проведення часу в колі сім'ї. У нашому культурному середовищі, серед респондентів, в більшій мірі проведення часу зі своєю родиною займає високу позицію у ціннісних орієнтаціях, на це впливають багато чинників соціально – історичного характеру, серед яких формування нації, культури, релігії.

12. Декілька близьких друзів.

61 відповідь

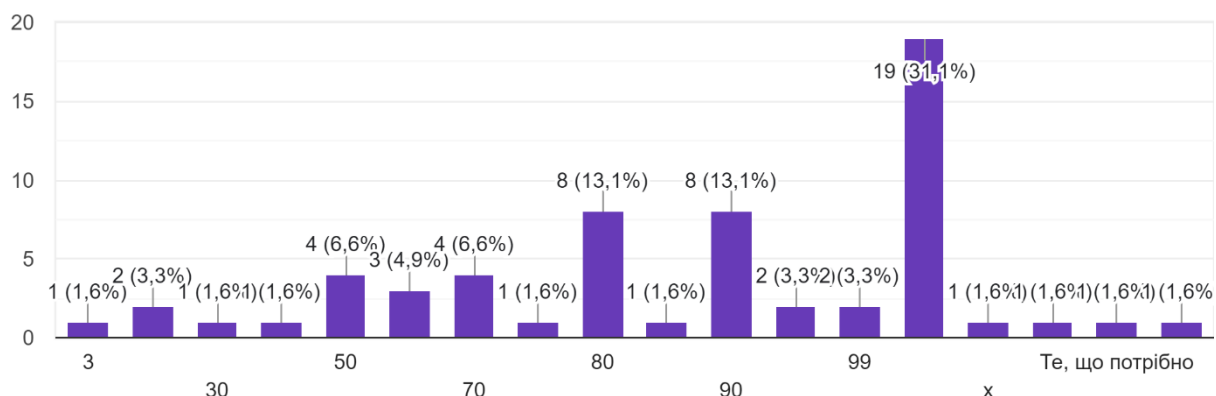

Рис. 3.2.12 Близьке коло друзів

Звіряючись із (Рис. 3.2.12 Близьке коло друзів), можемо визначити високий рівень у досліджуваних цінності, яка спрямована на дружбу. Така цінність є показником високої моралі з точки зору культурних середовищ, де переважно існують носії релігії. Додатково можна зазначити, що 31,1 % респондентів визначили цінність наявності близького кола друзів як найвищу для себе, тобто надали даному питанню 100 балів.

13. Робота на добровільних засадах у некомерційних організаціях.

61 відповідь

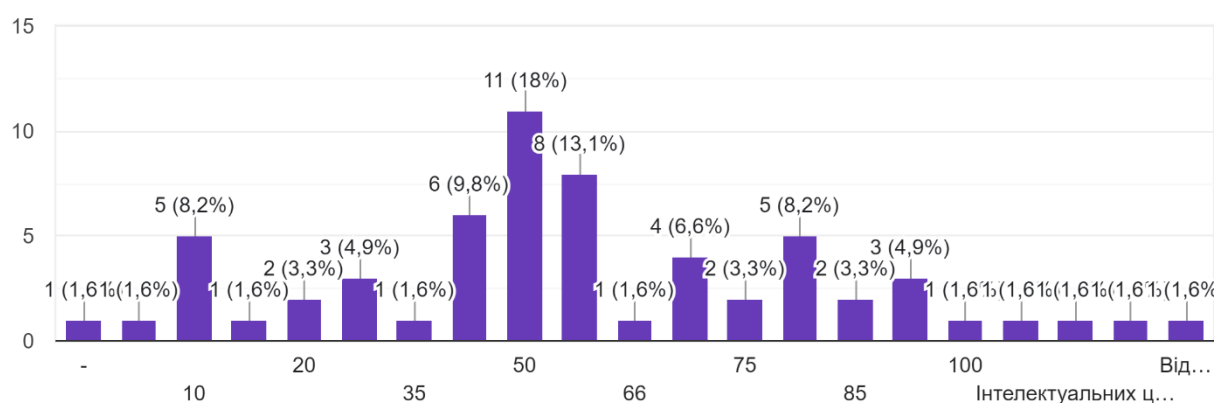

Рис. 3.2.13 Волонтерство

На (Рис. 3.2.13 Волонтерство), який вказує результати щодо питання «робота на добровільних засадах у некомерційних організаціях» під вибору респондентами балів для їхнього вираження важливості даної цінності

перебуває на відмітці 50 балів, і важливо зазначити, що результати є різноманітними та коливаються у різних, протилежних напрямках, але в середньому можна зазначити, що цінність роботи на добровільних засадах у некомерційних організаціях у досліджуваних має середній рівень цінностей.

14. Медитація, роздуми, молитви тощо.

61 відповідь

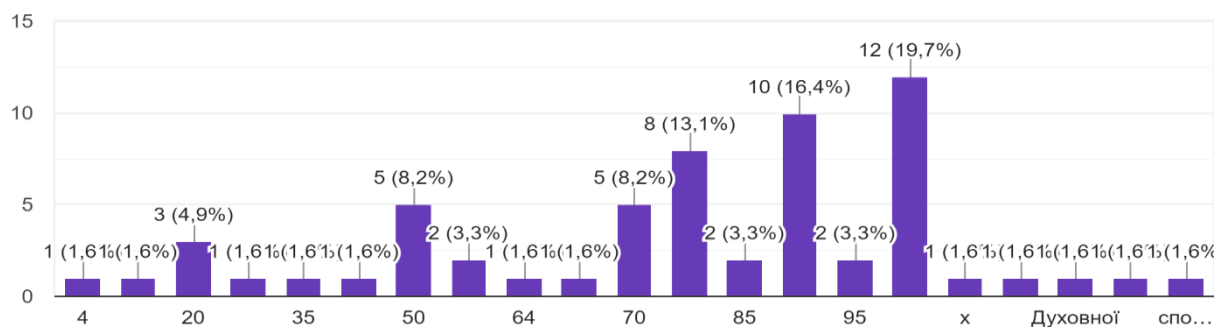

Рис. 3.2.14 Внутрішньо орієнтовані цінності

На діаграмі (Рис. 3.2.14 Внутрішньо орієнтовані цінності) ми можемо підмітити високий рівень цінності, яка має внутрішню орієнтацію, тобто це питання розкривало нам важливість для респондентів проводити певні духовні обряди, які б регулювали їхній внутрішній стан. Цікавим буде те, що це питання додатково підтвердило важливість віри для респондентів та важливість для них концепції обрядів.

15. Здорова збалансована дієта.

61 відповідь

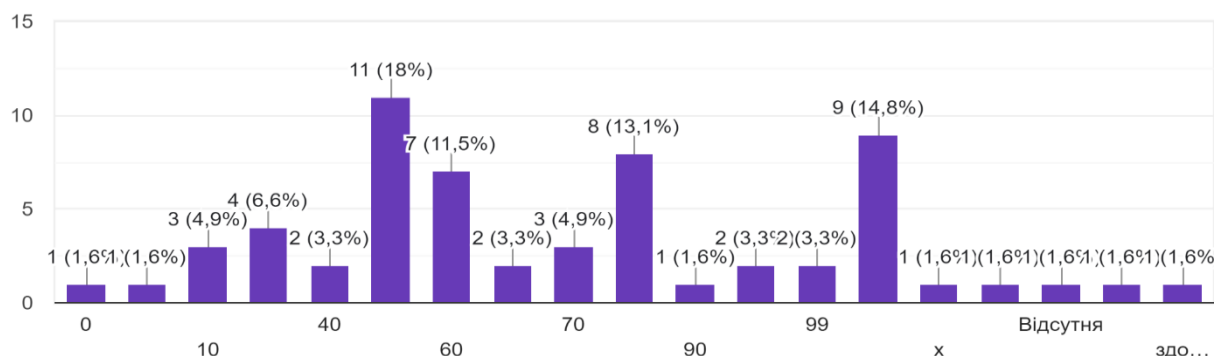

Рис. 3.2.15 Здоров'я

Діаграма (Рис. 3.2.15 Здоров'я) вказує на високий рівень цінності для досліджуваної молоді помірно вживати їжу, це може розглядатись як додаткова

цінність бажання бути здоровими та виглядати красиво, що відображається у певних стандартах фігури, які притаманні тому суспільству.

Методика Модифікований авторський опитувальник «Я сьогодні» Т. Гурської (модифікація Г.Католик), це методика, яка спрямована на дослідження соціально-психологічних аспектів життя віруючих з урахуванням соціально-психологічних, особистісних особливостей та аспектів самосвідомості цих людей із застосуванням психосемантичного аналізу та психометричного методу дослідження. Це дослідження розкриває питання психотравмивних впливів на людину в діапазоні року. Вивчити тип події, яка для опитуваного є травмівною також є важливим фактором при нашому дослідженні, адже психотравмивні моменти в кожній людині мають різний характер, навіть знаючи різновиди та тип важливості для людини конкретних психотравмивних подій, ми будемо мати можливість дізнатись про її цінність, адже сам фактор сприйняття впливу як травмуючого для людини розуміється як такий, який вплинув на щось цінне для неї.

Визначення гострих психотравм, які впливають на людину, дозволить нам ширше усвідомити представників культурного середовища та в більшій мірі скласти цілісну картину про домінуючі цінності шляхом визначення моментів, які в довготривалому стані наносять людині шкоду у вигляді психотравми.

Рис. 3.2.16. Гострі психотравми (тривалість < 6 міс.)

На діаграмі (Рис. 3.2.16) ми можемо побачити, що найбільші гострі впливи на психічний стан респондентів стосуються факторів:

- розрив з подругою (другом) 16%;
- початок, або кінець навчання 15%.

Більшість досліджуваних вказали, що гострими психотравмами для них виступають розрив з подругою, або другом та початок, або закінчення навчання, що, у свою чергу, може нам вказати на домінуючий вектор цінностей, пов'язаних із соціальною та інтелектуальною, особистісно ціннісною орієнтацією. Разом з тим, якщо такого типу психотравми тривають більше півроку, це додатково підтверджує важливість для людей того культурного середовища цінностей соціальної, інтелектуальної, особистісної направленості [53]. Наприклад, для представників іншого культурного середовища, цінності, які би у своїй масовості мали характер сімейний, то, скоріше за все, на цій діаграмі більшість людей обрало би, наприклад, розлучення.

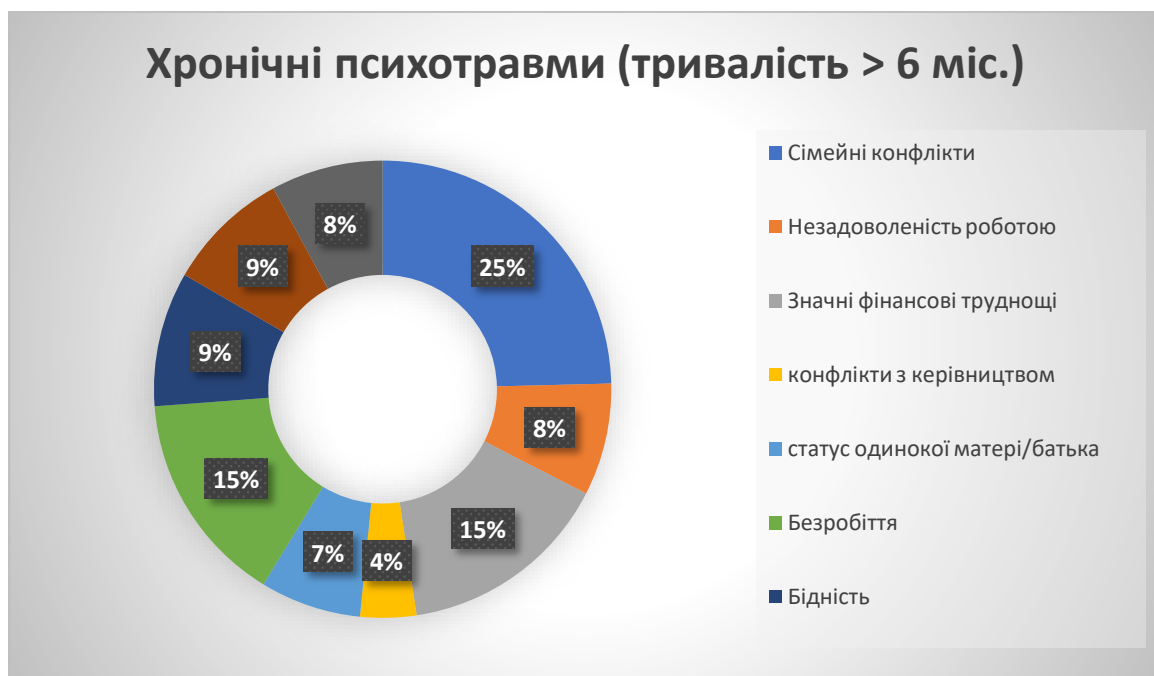

Рис. 3.2.16 Хронічні психотравми (тривалість > 6 міс.)

На (Рис. 3.2.16), який вказує на дослідження хронічних психотравм (тривалість > 6 міс.), у респондентів найбільшими впливами на формування довготривалих психічних травм стали:

- сімейні конфлікти 27%;
- значні фінансові труднощі 16%;
- безробіття 16%.

Згідно проведеного нами дослідження щодо хронічних психотравм тривалістю більше півроку, ми дійшли до висновку, що у респондентів домінуючими впливами хронічних психотравм, які на них впливають у відносно довгостроковому хронометражі, виступають сімейні конфлікти, значні фінансові труднощі та безробіття.

Це може свідчити про важливість для респондентів фінансової та сімейної ціннісних орієнтацій. Але, згідно хронометражу щодо продовження психотравми, вони тривають більше півроку, то можна робити висновки про поступовість цих проблем. Тобто, вони, звичайно ж, впливають на психіку досліджуваних та порушують певні їхні бажання щодо власного ціннісного відтворення, але вони є такими, які досліджувані здатні вирішити і, у свою чергу, це може вказувати на високі ціннісні орієнтації сімейну та фінансову, та бажання якнайшвидше закрити психотравми, пов'язані з ними, задля подальшого відтворення нормального життя, де неприсутні фінансові проблеми та сімейні конфлікти, що би відповідало прагненню людини до спокою у тих сферах, які для неї є ціннісно домінуючими.

3.3 Аналіз результатів дослідження

Отже, нами було проведено три методики, які в повній мірі розкривають розуміння нами культурного середовища молоді та їхніх ціннісних особливостей в цьому середовищі, за основу було взято:

- Анкета Йозефа Біннебезеля: Демографічний розподіл дослідження популяцій (Джерело досліджень: авторське дослідження Йозефа

Біннебезеля (Польща) за участю та залученням з української сторони Галини Католик. Для дослідження загальної вибірки респондентів;

- Методика Експрес – Діагностика соціальних цінностей особистості для дослідження соціальних ціннісних орієнтацій;
- Методика Модифікований авторський опитувальник «Я сьогодні» Т. Гурської (модифікація Г.Католик) методика, яка спрямована на дослідження соціально-психологічних аспектів життя віруючих з урахуванням соціально-психологічних, особистісних особливостей та аспектів самосвідомості цих людей із застосуванням психосемантичного аналізу та психометричного методу дослідження.

Аналізуючи кожен з методик та співставляючи отримані з них результати, ми можемо дійти до таких висновків, що молоді люди у нашому культурному середовищі переважно є носіями християнської віри, у своїй основі серед респондентів переважно були розповсюджені християнські гілки, такі, як греко-католицизм та православ'я, що є притаманним та природним для нашого культурного середовища у контексті того, як розвивалась наша країна упродовж років. Також, будучи християнами, вони звертають більшу увагу на ціннісні орієнтації сімейної спрямованості, про це свідчать результати нашого дослідження, які виявили у досліджуваній молоді високі показники цінностей сімейного характеру. Це є важливим фактором при розумінні суспільства та культурного середовища, адже будучи носіями цінностей, які мають характер історичної культурної спадковості та соціального устрою тої культури, ми можемо робити припущення щодо того, як наше суспільство та культурне середовище буде розвиватись далі, і які цінності будуть мати пріоритет у того чи іншого суспільства у певному культурному середовищі [52].

За допомогою результатів однієї з методик, а саме «Я сьогодні» Т. Гурської (модифікація Г.Католик), ми змогли дослідити та більш ширше зрозуміти особистість кожного досліджуваного та визначити додатково його цінності, через хронічні психотравми, які вони переживали, або які впливають на досліджуваних прямо зараз, запропоновані пункти вибору яких,

продовжані періодами менше шести місяців та більше шести місяців. Ця методика є цікавою та своєрідною, адже допомогла нам дослідити ціннісні орієнтації через події, які на неї вплинули, через які вона зазнала психічного дискомфорту, та впливи які для неї є травмуючими.

Для досліджуваної молоді гострими психотравмами, які мають короткостроковий характер, які тривають менше півроку, тобто є дуже важливими для них у контексті ціннісних орієнтацій, виступають розрив з подругою, або другом та початок, або закінчення навчання, що, в свою чергу, може нам вказати на домінуючий вектор цінностей, пов'язаних з соціальною та інтелектуальною, особистісною ціннісною орієнтацією. Молодь - це важлива ланка кожного суспільства, вона завжди стає посередині старого та нового світосприйняття, через розуміння впливів, які спричинюють психотравму у молодих людей, ми можемо скласти науково визначений висновок, який буде свідчити про високий рівень дружби та процесу початку, або закінчення навчання серед цінностей молоді.

Початок навчання є, звичайно, певним стресом, який визначає те, що людина вийде зі своєї зони комфорту та буде залучена у новий соціум, сам страх входження у новий колектив, або вихід з нього, є обумовленим цінністю для тої людини соціалізації шляхом входження у нову групу та отримання нових знань, що вказує на високу інтелектуально орієнтовану цінність людини та цінність інституту дружби для досліджуваних.

Загалом підсумовуючи цінності, які є важливими для досліджуваних, через визначення психотравмуючих впливів на них довгострокового характеру, а саме більше півроку, можна сказати, що для культурного середовища досліджуваних дружба, знайомства, соціалізація є важливими цінностями, та такими, які навряд чи будуть поступатись іншим цінностям при виникненні колізії між ними, також це може свідчити про домінування у даному суспільстві культури об'єднання та концепції європейської культури спільності нового часу.

Згідно дослідження, яке було нами проведено за допомогою цієї методики, щодо хронічних психотравм, тривалістю більше півроку, ми дійшли висновку, що у респондентів домінуючими впливами хронічних психотравм, які на них впливають, у відносно довгостроковому хронометражі виступають сімейні конфлікти, значні фінансові труднощі та безробіття. З чого ми при аналізі отриманих даних робимо припущення, що нашому суспільству у виді нами досліджуваних та ціннісних орієнтирах, пануючих у культурному середовищі постає важливим фінансове і сімейне благополуччя. Сама суть того, що проблеми, які виражають ці варіанти є травмуючими для досліджуваних та спричиняють психотравму доводить нас до висновку, що вони дійсно є доволі цінними у культурному середовищі та посідають достатньо високий рівень у ціннісній ієрархії представника молоді.

У свою чергу, розуміння домінуючих цінностей у суспільства, а особливо у молоді, яка є ретранслятором традицій минулого та утворення нового культурного сенсу, є важливою частиною розуміння побудови суспільства, яке буде складатись із представників нової формації з прогресивнішим баченням щодо важливості традицій культури, і вибору орієнтації тих цінностей, які би були притаманні часу, чи тих, які мають характер консервативних, наприклад, цінності сім'ї та віри або їхній симбіоз та культурний баланс. На основі даного дослідження зможе розвиватись подальша наука, політика та інші сфери, які сприяють пізнанню і розвитку культур. Таким чином, культурні середовища будуть розвиватись у контексті часу, залучаючи до своїх, історично сформованих та визначених культурним середовищем, норм та традицій нові правила та беручи до уваги ціннісні орієнтації нового суспільства [54].

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Для початку проведення емпіричної частини магістерської роботи, нами була сформована структура проведення дослідження, яка складається з трьох основних етапів, кожен з яких доповнює один одного та допомагає нам визначити і дослідити питання, які стосуються молоді, їхнього культурного

середовища та їхніх цінностей. Дослідження складалось з 3 базових етапів, які дали нам змогу сформуванати чітку процедуру отримання результатів емпіричної частини роботи:

- Побудова гіпотетичної моделі.
- Вибір методик та проведення дослідження респондентів з перевіркою гіпотетичної моделі.
- Опрацювання та аналіз даних.

Отже, нами було обрано три методики, які в повній мірі розкривають розуміння нами культурного середовища молоді та їхніх ціннісних особливостей в цьому середовищі, які ми опрацювали:

- Анкета Йозефа Біннебезеля: Демографічний розподіл дослідження популяцій (Джерело досліджень: авторське дослідження Йозефа Біннебезеля (Польща) за участю та залученням з української сторони Галини Католик. Для дослідження загальної вибірки респондентів;
- Методика Експрес – Діагностика соціальних цінностей особистості для дослідження соціальних ціннісних орієнтацій;
- Методика Модифікований авторський опитувальник «Я сьогодні» Т. Гурської (модифікація Г.Католик) методика, яка спрямована на дослідження соціально-психологічних аспектів життя віруючих з урахуванням соціально-психологічних, особистісних особливостей та аспектів самосвідомості цих людей із застосуванням психосемантичного аналізу та психометричного методу дослідження.

Кожна з методик дозволила нам детально дослідити респондентів та їхнє культурне середовище, разом з їхніми цінностями.

Підсумовуючи результати, які ми отримали у ході проведення дослідження, можна сказати, що наша авторська модель ціннісних орієнтацій підтвердилась. У дослідженні взяли участі 60 респондентів, які перебували у різних культурних середовищах, а саме у великих містах, малих містах та селах, разом з тим визначене коло респондентів вказало на те, що переважна більшість є християнами, які, у свою чергу, у своїй основі сповідують дві

конфесії: православну віру та греко-католицьку. Методики щодо дослідження цінностей опитуваних у своїй основі виявила, що респондентам, які перебувають у різних культурних середовищах, окреслених вище, у своїй основі притаманні цінності сімейного, соціального та фінансового характеру, що при співставленні та аналізі різноманітних результатів між собою, свідчить про високий рівень класичної моральної складової у респондентів.

ВИСНОВКИ

Отже, проведене нами дослідження дозволило ширше зрозуміти поняття ціннісних орієнтацій, дослідити думки різних науковців, які досліджували цей психологічний феномен, ознайомитись з їхніми концепціями формування цінностей та їхніх впливів. Основний акцент був на дослідженні цінностей у різних культурних середовищах, причинах утворення певних цінностей у тих чи інших культурах та характер їхнього вираження, адже на землі існує безліч культур, які є різними саме через бачення цінностей, котрі формувались у народів, які населяють окремі культури. У свою чергу, сенси, якими окремі народи наділяли свою культуру, черпають основу з цінностей, які були притаманні суспільству у контексті їхнього історично-соціального розвитку. Ми ознайомились із визначенням цінностей вітчизняних науковців Войтка, С. Возняка та В. Кононенка, М. Головатого. Дізналися думку Рокича щодо визначення цінностей. Основою нашого дослідження стали науковці, які досліджували цінності у крос-культурних середовищах - Ф. Стродтбек та Ф. Клакхон, разом з тим визначили їхні основні припущення щодо загальнолюдських проблем, які потребують вирішення у всіх культурних середовищах та ознайомилися з їхньої теорією. Свою класифікацію ціннісних орієнтацій мав і Г. Хофстеде, який був одним із перших, хто проводив дослідження цінностей між різними культурами, він намагався визначити набір цінностей, що поділяє група осіб, яка належить до того самого регіону, або країни. Науковець описував вплив культури суспільства на цінності особистості та їхній вплив на індивіда, також ми дізналися, що він створив типологію культурних вимірів, в якій розкриває поділену систему ціннісних орієнтацій, які можуть бути розділені між культурними середовищами.

Нами також було приділено увагу субкультурам, адже вони є цікавим соціальним феноменом, тому що субкультури - це не просто ще одна група, з якої складається соціум, а культурне явище, притаманне всім культурам, яке полягає у тому, що люди, маючи певні спільні цінності, бачення життя та ідеї,

прагнуть перебувати в групі однодумців з тими самими життєвими принципами та формами вираження особистості, що й у них.

Емпіричну частину магістерської роботи ми почали проводити зі створення структури дослідження, яка містить у собі три основні етапи, кожен з яких доповнює один одного та допомагає при визначення та дослідженні питань, які стосуються вибірки, їхнього культурного середовища та їхніх цінностей.

При підборі методик ми акцентували увагу саме на авторських, тому що їхнє застосування у науковій роботі дозволить ознайомити громадськість з новими методиками, які дозволять виявити цінності особистості та характеристику досліджуваних, що у свою чергу дозволить якісніше розвиватись дослідницькій психології.

Дослідження складалось із трьох базових етапів, які дали нам змогу сформуванню чітку процедуру отримання результатів емпіричної частини роботи:

- Побудова гіпотетичної моделі.
- Вибір методик та проведення дослідження респондентів з перевіркою гіпотетичної моделі.
- Опрацювання та аналіз даних.

На другому етапі дослідження нами був проведений детальний аналіз характеристики досліджуваної молоді, який був здійснений за допомогою Методики Анкета Йозефа Біннебезеля: Демографічний розподіл дослідження популяцій (Джерело досліджень: авторське дослідження Йозефа Біннебезеля (Польща) за участю та залученням з української сторони Галини Католик. Який включав дослідження:

- громадянства,
- віку,
- статі,
- віросповідання,
- ступеню релігійності

- та місця проживання.

У сукупності, проведений нами детальний аналіз респондентів, розкриває розуміння того, в яких культурних середовищах перебувають досліджені, що, у свою чергу, вносить свою лепту у пізнання їхній цінностей, які розкрилися в наступних, проведених нами та проаналізованих, методиках. Перша методика показала, що переважна більшість досліджуваних, а саме 52 - це жінки; досліджувані перебувають у різних культурних середовищах, а саме у великих містах, малих містах та селах. Разом з тим, вони переважно є людьми віруючими та сповідують християнство, у своїй основі загальна група досліджуваних є у контексті християнської релігії, переважна кількість досліджуваних є греко-католиками та православними. Завдяки методиці Анкета Йозефа Біннебезеля: Демографічний розподіл дослідження популяцій, ми змогли якнайкраще дослідити демографічний розподіл досліджуваних, висновки, зроблені з якого, лягли в основу розподілу культурних середовищ, в якому перебувають респонденти, їхнього віку та статі.

Другою ж проведеної нами методикою була «Методика Експрес – діагностика соціальних цінностей особистості». Вона за допомогою своїх чітких питань, які визначають соціальні цінності респондентів, дозволила скласти повну карту цінностей, які притаманні досліджуваним. У ній пропонувалось виставити бали кожній запропонованій цінності від 10 до 100, де 10 - це неважливо, а 100 - має найвищу цінність. Завдяки цій авторській методиці ми, детально проаналізувавши кожне питання, дійшли до висновку про домінування у досліджуваних із різних культурних середовищ, під якими ми розуміємо міста, села, релігійне середовище, цінностей, які мають характер соціальний та сімейний, разом з тим, нами було підкреслено високий рівень цінностей респондентів у питаннях, які стосувались матеріальних благ. Друга методика дозволила нам шляхом розподілу респондентами балів щодо питань, які визначають цінності, детально проаналізувати важливість кожної цінності та рівень їхньої важливості у представників молоді, які перебувають в різних культурних середовищах.

Заключна методика, проведена нами, а саме Методика Модифікований авторський опитувальник «Я сьогодні» Т. Гурської (модифікація Г.Католик) дозволила нам перевірити цінності досліджуваних із різних середовищ через впливи, які спричинили, чи могли б спричинити у них психотравму. У свою чергу, ця методика підтвердила свою якість тим, що ми змогли дослідити явища, які є цінними для респондентів, через впливи, які вони вважають психотравмуючими у діапазоні часу, а саме більше шести місяців та менше шести місяців. Проаналізувавши результати, ми дійшли висновку, що для наших респондентів гострими психотравмами, які мають короткостроковий характер, які тривають менше півроку, виступають розрив з подругою, або другом та початок, або закінчення навчання. Хронічними психотравмами тривалістю більше півроку, виступають сімейні конфлікти, значні фінансові труднощі та безробіття. Також ми здійснили власний короткий аналіз щодо цих результатів, який повніше розкрив питання, чому саме ці впливи є травмуючими.

Загалом, поняття цінностей особистості є доволі широким та потребує більш детального розгляду серед науковців та студентів різних країн, адже всі елементи, які складають культурне середовище, взаємопов'язані при формуванні людини та її ціннісних орієнтацій, які, у свою чергу, існують, розвиваються та видозмінюються.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ціннісні орієнтації особистості в умовах трансформації сучасного українського суспільства / Л. Овсянкіна // Гілея: науковий вісник. - 2013. - № 75.
2. Ціннісні орієнтації особистості і проблеми модернізації сучасної української освіти / Л. Овсянкіна // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. - 2013. - Вип. 3-4. - С. 13-17 - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NPO_2013_3-4_4. СТ 16
3. Головатий М.Ф. Молодіжна політика в Україні: проблеми оновлення. - К.: Наук. думка, 1993
4. Ціннісні орієнтації як системоутворюючий фактор соціально активної позиції майбутнього фахівця / Н. П. Панчук // Проблеми сучасної психології. - 2013.
5. Ціннісні орієнтації у новому світогляді сучасної особистості / Г. Д. Берегова // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. - 2013. - № 4. - С. 3-8 - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkkm_2013_4_3.
6. Інформаційне суспільство та ціннісні орієнтації особистості / Н. В. Лютко // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер. : Політологія. - 2012. - Т. 182, Вип. 170. - С. 98-101.
7. Губерський Л. В. Феномен людського життя // Л. В. Губерський, / Людина і світ [за заг. ред. Л. В. Губерського, А. О. Приятельчука]. – К: Український центр духовної культури, 1999. – 512 с. Ст 28
8. International Journal of Organizational Leadership 5(2016) 151–161
https://ijol.cikd.ca/article_60252_90b42e89badceb3ac0fcead9be18d962.pdf
9. Духовні цінності українського народу / С. М. Возняк, В. І. Кононенко, І. В. Кононенко [та ін.] ; Прикарпат. ун-т імені В. Стефаника. – Івано-Франківськ : Плай, 1999. – 293 с.
10. Головатий М. Ф. Соціологія молоді: Курс лекцій, 2 - ге видання перероблене і доповнене / М. Ф. Головатий. – К. : МАУП, 2006. – 118 с
11. Головатий Н. Ф. Соціологія молоді : Курс лекцій / Н. Ф. Головатий. – К. : МАУП, 1999. – 224 с

12. Соціологічна енциклопедія / укл. В. Г. Городяненко. – Київ : Академ. видав., 2008. – 456 с. ст 438
13. Ціннісні орієнтації особистості та їх класифікація / А. Д. Щербань // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. - 2014. - Вип. 64. - С. 194-198. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stapttp_2014_64_25 ст. 195
14. Цінності та ціннісні орієнтації, їх роль у розвитку особистості / О. П. Коханова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки. - 2015. - Вип. 3. - С. 108-112. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2015_3_21 ст 109
15. Долинська Л. В. Психологія ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя : [навч. посіб.] / Л. В. Долинська, Н. П. Максимчук. – Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О. В., 2008. – 124 с. ст 12 – 13
16. Бутківська Т. В. Проблема цінностей у соціалізації особистості / Т. В. Бутківська // Цінності освіти і виховання : наук.-метод. зб. / [за заг. ред. О. В. Сухомлинської] ; АПН України. – К., 1997. – С. 27–31.
17. Ціннісні орієнтації та проблема політичної соціалізації особистості в Україні / В. В. Козьма // Політикус. - 2016. - Вип. 3. - С. 52-55. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/polit_2016_3_13
18. Ціннісні орієнтації в життєдіяльності особистості / О. В. Ямницький // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. - 2013. - № 7-8. - С. 116-121. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/punpu_2013_7-8_20 ст 119
19. Антонова Н. О. Ціннісні орієнтації у системі особистісних якостей студентів вищого педагогічного навчального закладу: Автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. / Н. О. Антонова. — К., 2003. — 16 с.
20. Матяж С. В., Березянська А. О., 2013 Класифікація цінностей та ціннісних орієнтацій особистості. Наукові праці. Соціологія. Випуск 213. Том 225 ст 29
21. Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – Київ: Вища шк., 1982. – 214 с, ст 209 <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001631>

- 22.** Зміст феномену "соціально-моральні цінності особистості" (тенденції виховання в історії зарубіжної педагогіки) [Електронний ресурс] / М. А. Федорова // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. - 2014. - Вип. 18(2). - С. 350-358.
- 23.** Allport, G. W., Vernon, P. E., & Lindzey, G. (1960). *Study of values*. Houghton Mifflin.
- 24) Hills M. D., Kluckhohn, Strodtbeck's. Values Orientation Theory. 2002. URL: <https://scholarworks.gvsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1040&context=orpc>
- 25.** Campos Sánchez, A. (2014). The Role of Personal Values in the Entrepreneurial Process [Doctoral dissertation].
http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/65151/1/ACS_PhD_THESIS.pdf
- 26.** Данилова Т. В. (2012). Теорія ціннісних орієнтацій Ф. Клакхон і Ф. Стродбека. Національний Університет біоресурсів і природокористування України, 28, 230–235. Ст 231 – 233
<http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/12514/Danylova.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- 27.** Kluckhohn, C. K. (1951). Values and value orientations in the theory of action. In T. Parsons and E. A. Shils (Eds.), *Toward a general theory of action*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- 28.** Kluckhohn, F. Dominant and variant value orientations // *Personality in nature, society, and culture* / C. Kluckhohn & H. Murray (Eds.) / Florence Kluckhohn. - NY: Alfred A. Knopf, 1953. - P. 342-357.
- 29.** Yamakage, M. (2006). *The essence of Shinto: Japan's spiritual heart*. P. De Leeuw & A. Rankin (Eds.). Tokyo: Kodansha International.
- 30.** Синтоїзм (Синто) – що це таке, иа в чому суть релігії Японії.
<https://termin.in.ua/syntoizm-synto/>
- 31.** Концепція старості, довголіття та безсмертя у міфології синто / А. Ангелова // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філософські науки. - 2013. - № 11. - С. 4-9. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvvnufn_2013_11_3

- 32.** Свобода і відповідальність особистості в умовах дегуманізованих соціальних ситуацій / Н. М. Ємельянова // Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Філософія, культурологія, соціологія. - 2016. - Вип. 11. - С. 28-38. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vmdu_fks_2016_11_5 СТ 32
- 33.** Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв № 3'2018 i// Dialogue of cultures: e. Hall and f. Kluckhohn // Shynkaruk L., Salata H., Danylova T - 2018 P. 131 <http://journals.uran.ua/visnyknakkkim/article/view/147319>
- 34.** Carter, R. T. (1990). Cultural value differences between African Americans and White Americans. *Journal of College Student Development*, 31,71-79.
- 35.** Russo, K. W. (2000a). A sharing of subjectivities: the Values Project Northwest, In K. W. Russo (Ed.). *Finding the middle ground: Insight and applications of the Value Orientations Method*. (pp. 165-177). Yarmouth, ME: Intercultural Press.
- 36.** Open culture // Umberto Eco list of the 14 common Features of Fascism // November 22nd, 2016
<https://www.openculture.com/2016/11/umberto-eco-makes-a-list-of-the-14-common-features-of-fascism.html>
- 37.** Психологічний Часопис No 6 (10) 2017// Особливості Класифікації Культурно Ціннісних Орієнтацій // Рибак Оксана Степанівна /// ст. 178
<https://www.apsijournal.com/index.php/psyjournal/article/view/178/126>
- 38.** Okabe, R. Cultural assumptions of East and West: Japan and the United States // *Intercultural Communication Theory: Current Perspectives. International and Intercultural Communication Annual / Gudykunst, William B. (ed.) / Roichi Okabe. - Vol. VII. - Sage Publications, Inc., 1983. – 311p.*
- 39.** Hofstede, G. *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations Across Nations / Geert Hofstede. - Beverly Hills, CA: Sage Publications, 2001*
- 40.** Hofstede G. Michael Minkov, Gert Jan Hofstede «Cultures and organizations: software of the mind».- New York, etc.: McGraw Hill, 2000. – 182 p.

- 41.** Hofstede, G. (2011). Dimensionalizing Cultures: The Hofstede Model in Context. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1). <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1014>
- 42.** Schwartz, S. H. (2015). Basic individual values: Sources and consequences. In D. Sander and T. Brosch (Eds.), *Handbook of value*. Oxford: UK, Oxford University Press. Ст. 1
https://www.researchgate.net/publication/277718092_Schwartz_S_H_2015_Basic_individual_values_Sources_and_consequences_In_D_Sander_and_T_Brosch_Eds_Handbook_of_value_Oxford_UK_Oxford_University_Press
- 43.** Bardi, A., & Schwartz, S. H. (2003). Values and behavior: Strength and structure of relations. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29(10), 1207- 1220. Ст. 1208 <https://doi.org/10.1177/0146167203254602>
- 44.** Ціннісні орієнтації особистості в контексті соціокультурних трансформацій українського суспільства / Л. Воробйова // *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. - 2021. - Вип. 38. - С. 30-35. - Режим
- 45.** Молодіжні субкультура та їх вплив на стилеутворення в дизайні одягу кінця ХХ століття / О. М. Лагода // *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. - 2008. - № 3. - С. 65-71. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/had_2008_3_8 сторінка 67
- 46.** Зражевська Н. Культура і субкультура: стосунки взаємозалежності / Н. Зражевська // *Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]*. Сер. : *Культурологія*. - 2012. - Вип. 10. - С. 18-28. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoakl_2012_10_4 сторінка 19
- 47.** Cultural Reader Article Summaries and Reviews in Cultural Studies. – July 26, 2021 Сайт: <https://culturalstudiesnow.blogspot.com/2021/07/meaning-of-subculture-explained-and.html>
- 48.** The SCULLY effect: I want to believe in stem. // Research by 21st Century Fox, Geena Davis Institute on Gender in Media, and J. Walter Thompson Intelligence <https://seejane.org/wp-content/uploads/x-files-scully-effect-report-geena-davis-institute.pdf>

- 49.** Вікові субкультури: до питання систематизації / В. О. Радзієвський // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. - 2014. - № 1. - С. 56-62. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkkm_2014_1_12
- 50.** Шевчук Ю. Молодіжна субкультура як складова формування особистості підлітків: позитивні та негативні аспекти / Ю. Шевчук // Нова педагогічна думка. - 2014. - № 3. - С. 76-79. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2014_3_21
- 51.** Католик Г., Біннебезель Й. Паліативно-хоспісна опіка: позамедичні багатовимірні аспекти за наук. редакцією Й. Біннебезеля, Г. Католик. Львів : Український Католицький Університет — Nowa Wies : Wydawnictwo Rolewski, 2018. 411 с.
- 52.** Католик Г.В, Католик О.П. Особливості ціннісних орієнтацій хворих, що перенесли інсульт. *Ж. Практична медицина, Львів, 2004-3 (том X).* С.34-39.
- 53.** Католик Г. В. Ціннісні орієнтації сучасної «золотої молоді» *Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України.* К., 2014. Вип. 37, т. УІІ. С. 85–96.
- 54.** Католик Г. В. М. І. Миколайчук Специфіка викладання психології в контексті духовного розвитку в системі сучасної вищої освіти. *Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Ін-ту психології імені Г. С. Костюка.* К., 2015. Т. X, вип. 27. С. 184–199.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1

Анкета Йозефа Біннебезеля: Демографічний розподіл досліджуваних популяцій

Джерело досліджень: авторське дослідження Йозефа Біннебезеля (Польща) за участю та залученням з української сторони Галини Католик.

1. Стать

Чоловік

Жінка

2. Вік

18 – 25 років

26 – 30 років

31 – 45 років

Понад 45 років

Інше

3. Соціальний статус

У стосунках

Не в стосунках

У шлюбі

Розлучені

Вдовець

4. Кількість дітей

Без дітей

1 дитина

2 дитини

3 дитини і більше

5. Громадянство

Українці

Поляки

Чехи

Євреї

Росіяни

Вірмени

Інше громадянство

6. Місце проживання

Велике місто

Середнє місто

Маленьке місто

Село

7. Освіта

Середня

Вища

8. Професія

Духовенство

Офісний працівник

Медик

Педагог

Опікуючі

Психолог

Студент

Психотерапевт

Інша спеціальність

9. Релігійна приналежність/кваліфікація

Атеїст

Без релігійного напрямку

Греко-католик

Католик

Опікуючі

Протестант

Православний

Іудеї

Мусульманин

Буддист

Інша віра

10. Ступінь релігійності

Висока

Середня

Низька

Відсутня

11. Ступінь включеності у військові дії

Висока

Середня

Низька

Відсутня

12. Ступінь соціальної включеності у військовий час

Висока

Середня

Низька

Відсутня

ДОДАТОК 2

«Експрес-діагностика соціальних цінностей особистості»

Основою її є питальник, що дає змогу визначити спрямованість:

- професійної;
- фінансової,
- сімейної, соціальної,
- суспільної,
- духовної,
- фізичної,
- інтелектуальних цінностей.

Інструкція. Вам запропоновано 16 тверджень. Оцініть значущість кожного з них для себе за схемою: від 10 (неважливо) до 100 (дуже важливо).

1. Захоплююча робота, яка приносить задоволення.
2. Високооплачувана робота.
3. Вдале одруження або заміжжя
4. Знайомство з новими людьми, соціальні заходи.
5. Залучення до суспільної діяльності
6. Ваша релігія
7. Спортивні вправи.
8. Інтелектуальний розвиток.
9. Кар'єра.
10. Красиві машини, одяг, будинок тощо.
11. Проведення часу в колі сім'ї.
12. Декілька близьких друзів.
13. Робота на добровільних засадах у некомерційних організаціях.
14. Медитація, роздуми, молитви тощо.
15. Здорова збалансована дієта.
16. Вік
17. Віросповідання

Модифікований авторський опитувальник «Я сьогодні» Т. Гурської (модифікація Г.Католик)

Загальна характеристика опитувальника: опитувальник розроблено для дослідження соціально-психологічних аспектів життя віруючих з урахуванням соціально-психологічних, особистісних особливостей та аспектів самосвідомості цих людей із застосуванням психосемантичного аналізу та психометричного методу дослідження. Опитувальник містить наступні блоки:

Шкала інтенсивності психотравмуючих впливів

Гострі психотравми (тривалість < 6 міс.)

1. Розрив з подругою (другом)
2. Початок або кінець навчання
3. Від`їзд дитини з дому
4. Одруження
5. Розлучення
6. Втрата роботи
7. Аборт
8. Народження першої дитини
9. Смерть члена подружжя
10. Важкі соматичні розлади
11. Зґвалтування
12. Смерть дитини
13. Суїцид члена подружжя
14. Стихійні лиха

Шкала інтенсивності психотравмуючих впливів

Хронічні психотравми (тривалість > 6 міс.)

- 1.** Сімейні конфлікти
- 2.** Незадоволеність роботою
- 3.** Значні фінансові труднощі
- 4.** Конфлікт з керівництвом
- 5.** Статус «одиної матері/батька »
- 6.** Безробіття
- 7.** Бідність
- 8.** Важкий хронічний розлад (у себе чи у дитини)
- 9.** Потрапити у заручники